

İSLAM HUKUKUNDA DEPREMDEN DOĞAN CEZAI SORUMLULUK ÖRNEĞİ: CİNÂYET-İ HÂİT

An Example of Criminal Liability Arising from Earthquake in Islamic Law: Jinayat Al-Hait

Muhammed Halil AYAKLI*

Öz

Toplumsal yaşam bakımından doğurduğu sonuçlar itibariyle hukuku ve bilhassa ceza hukukunu doğrudan ilgilendiren ve dönem dönem kendini gösteren depremler, insanoğlunun dikkatsiz ve özensiz davranışları ile birleşince amansız tuzaklara ve kitle imha silahlarına dönüşebilmektedir. Deprem, bir yandan bina veya yapı eserlerinin yıkılması sebebiyle ölüm ve yaralama hadiselerinin gerçekleşmesine sebep olmakta diğer yandan ise oluşturduğu korku, kaos ve kargaşa ortamı sebebiyle potansiyel suçlulara bir fırsat sunmaktadır. Vazedildiği ilk andan itibaren günümüze kadar gelen süreçte İslam hukukçuları hayatın her alanına ilişkin kural ve yasakları en ince ayrıntısına kadar tespit etmiş ve bizlere hukuka dair zengin bir malzeme mirası bırakmıştır. Söz konusu kaynaklar bünyesinde depreme ve doğurduğu zararlı sonuçlara ilişkin bilgileri de bulabilmek mümkündür. Bu çalışmada klasik İslam hukuku kaynaklarında geçen “yıkılmaya yüz tutmuş duvarlar” bahsi, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışlar sebebiyle gerçekleşen bina veya yapı eseri yıkılmaları sonucunda

* Hâkim, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, mha.ayakli@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0074-589X.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 19.04.2024.

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 18.07.2024.

Atıf/Citation: Ayaklı, Muhammed Halil. “İslam Hukukunda Depremden Doğan Cezai Sorumluluk Örneği: Cinâyet-i Hâit.” *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, no. 2 (2024): 2362-2426.

“Bu eser, Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.”

meydana gelen ölüm ve yaralama hadiseleri ekseninde incelenmiştir. Bu kapsamda, günümüz hukuk anlayışıyla, yer yer pozitif hukuk ile mukayeseye başvurarak ve yargı kararlarından yararlanılarak cinâyet-i hâit suçunun özel unsurları tespit edilmiş, tespit edilen unsurların her biri ayrı ayrı irdelenmiş ve suça karşılık öngörülen yaptırımlara değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Âfet, Deprem, Cezai Sorumluluk, Cinâyet-i Hâit, İslam Hukuku.

Abstract

Earthquakes, which directly concern law and especially criminal law due to their consequences in terms of social life and manifest themselves from time to time, can turn into relentless traps and weapons of mass destruction when combined with the sloppy and careless behavior of human beings. On the one hand, earthquake causes death and injury due to the collapse of buildings or structures, and on the other hand, it provides an opportunity to potential criminals due to the atmosphere of fear, chaos and chaos it creates. From the moment it was first preached to the present day, Islamic jurists have determined the rules and prohibitions regarding every aspect of life down to the smallest detail and have left us a rich legacy of material on law. It is also possible to find information about the earthquake and its harmful consequences within the resources in question. In this study, the topic of "walls that are about to collapse" in classical Islamic law sources is examined in the context of death and injury incidents that occur as a result of the collapse of buildings or structures due to behaviors contrary to the obligation of care and attention. In this context, the special elements of the crime of cinâyet-i hâit have been identified with today's understanding of law, sometimes by comparing it with positive law and by making use of judicial decisions, each of the detected elements has been examined separately and the sanctions envisaged for the crime have been mentioned.

Keywords: Disaster, Earthquake, Criminal Liability, Jinayat al-Hait, Islamic Law.

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde insanlığı doğrudan yahut dolaylı olarak etkileyen bir hayli doğa olayının meydana geldiği bilinmektedir. Bunlardan insanoğlunu ziyadesiyle etkileyen ve yaşadığımız coğrafyanın kaderi olan depremler; belirli aralıklarla kendini göstermekte ve meydana gelişinden itibaren uzunca bir süre, neredeyse hayatın her alanında, üzerinde konuşulan bir âfet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Meydana gelen depremler, bina veya yapı eserlerinin yıkılmasına sebep olması itibariyle insanların yaşamı ve vücut bütünlüğünü tehdit etmektedir. İnsanın gündelik deneyimlerinin çok ötesinde olan bu denli âfetler, doğurduğu olumsuz sonuçlar itibariyle hukuku ve bilhassa ceza hukukunu ilgilendirmektedir.

6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş olan ve 9 saat arayla gerçekleşen depremler sebebiyle oluşan bina veya yapı eseri yıkılmaları sonucunda meydana gelen ölüm ve yaralama hadiselerinin de gerek hukukun gerekse de diğer bilim dallarının oldukça uzun bir süre gündeminde kalacağı şüphesizdir. Bu bağlamda, hukuku ve hukukçuları ilgilendiren temel mesele ise meydana gelen ölüm veya yaralama hadiselerinin, insanoğlunun haksızlık teşkil eden eylemleri sebebiyle mi gerçekleştiği ve sorumlularının kimler olduğu hususunda yoğunlaşmaktadır.

İslam hukuku kaynaklarında deprem veya bir başka doğal âfet sebebiyle meydana gelen ölüm veya yaralama hadiselerinin, umumiyetle, insan gücü ile önüne geçmenin ve mukavemet edebilmenin mümkün olmadığı bir mücbir sebep olarak kabul edildiği ve hakkında etraflıca durulmadığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla depremin doğurduğu hukuki sonuçlara ilişkin doğrudan düzenleme yapan müstakil eserlere rastlanmamaktadır. Elbette hayatın her alanına ilişkin kural ve yasaklar öngören İslam hukukunun deprem sebebiyle meydana gelecek olan ve insanların haksızlık teşkil eden eylemleri ile sebebiyet verdikleri ölüm veya yaralama hadiselerine ilişkin bir düzenleme yapmamış olması düşünülemez. Zira Allah (c.c.) insanı en güzel şekilde yaratmış, yeryüzünde halife kılmış, ona kendi ruhundan üflemiş ve bahsettiği hayat nimetini en güzel şekilde muhafaza etmesini istemiş, insanları kendi elleriyle kendilerini tehlikeye atmamaları konusunda uyarmıştır. Öte yandan evrenin ifsadını yasaklayarak imar ve ıslah

edilmesini emretmiştir. Bu bağlamda insanoğlunun üzerine düşen dikkat ve özen yükümlülüğünü yerine getirmesi kendisine tanınan bu denli nimetlerin muhafaza edilmesi bakımından önem arz etmektedir. Nitekim günümüz teknolojisi itibariyle, depreme ilişkin koruyucu tedbirler alınması ve depremin doğurduğu sonuçların en aza indirilebilmesi imkân ve ihtimali genişlediğinden İslam hukuku bakımından da konuya ilişkin değerlendirmelerin günümüz şartları itibariyle yapılması zaruridir.

Her ne kadar depremin doğurduğu sonuçlara ilişkin doğrudan bir düzenleme bulunmasa da klasik İslam hukuku kaynaklarında “yıkılmaya yüz tutan duvarlar” bahsinde haksızlık teşkil eden eylemleri sebebiyle sürece katılan ilgili kimselerin sorumluluğuna ilişkin bilgileri bulabilmek mümkündür. Anılan konu başlığı altında bina veya yapı eserinin yıkılması sonucu meydana gelen ölüm veya yaralama hadiselerine “cinâyet-i hâit” adı verildiği ve yargılama sürecine ve yaptırımlarına ilişkin hususların etraflıca incelendiği görülmektedir.

Biz de çalışmamız kapsamında, günümüz hukuk anlayışıyla, İslam hukukunda depremden doğan cezai sorumluluk örneği olarak cinâyet-i hâit’i irdelerken ilk önce âfet kavramına ve bir doğal âfet türü olarak depremlere, daha sonra deprem ile ceza hukukunun ilişkisine, son olarak ise cinâyet-i hâit’in tanımı, unsurları ve yaptırımlarına değinmeye çalışacağız.

I. ÂFET KAVRAMI

Âfet kavramı lügatte, “büyük felaket, bela¹, çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım², musibet, kusur ve genellikle isabet ettiği şeyi faydalı olmaktan çıkaran durum” anlamlarına gelmektedir.³ Kavram her ne kadar Kur’an-ı

¹ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat* (Ankara: Aydın Kitabevi, 2003), 11.

² *Türkçe Sözlük*, haz. Şükrü Halûk Akalın (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009), 25.

³ Halk arasında “âfet” kavramını karşılamak üzere “kıran” kavramının da kullanıldığı görülmektedir. Mustafa Harun Kıyık, “İslâm Borçlar Hukukunda Doğal Âfetlerin Akitlere Etkisi,” Doktora Tezi (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 4; Ayrıca bkz. *Türkçe Sözlük*, 25; Günümüzde yazılan Arapça metinlerde âfet kavramını karşılamak üzere

Kerim'de yer almasa da hadis-i şeriflerde, yukarıda sayılan anlamlarının dışında "ölüm, bir kabiliyet veya hasletin fayda ve değerini ortadan kaldıran ârizî hal" şeklinde bir içerikle kullanıldığı görülmektedir.⁴ İslam hukukçuları ise âfet kavramını umumiyetle insan dahil olmadan doğan musibet ve zararları ifade etmek için kullanmışlardır.⁵

Âfetlerin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanın bulunmadığı bir ortamda âfetten söz edebilmek mümkün değildir.⁶ Tarihsel süreç içerisinde farklı dönemlerde ve dünyanın farklı bölgelerinde bir hayli doğa olayının meydana geldiği bilinse de bunlardan insanoğlu bakımından etkili olmayanlar üzerinde fazlaca durulmamış; insanoğlunu, toplumu ve medeniyeti doğrudan yahut dolaylı olarak etkileyenler ise âfet olarak ifade edilmiş ve neredeyse tüm bilim adamları bu gibi doğa olayları hakkında konuşmak arzusu içerisinde olmuşlardır.⁷

Bu itibarla, bir olayın âfet kavramı kapsamında değerlendirilebilmesi, onun sosyal hayat ve meskenler bakımından kayıplara yol açması ve insanların faaliyetlerini durdurması veya kesintiye uğratmasına bağlıdır. Dolayısıyla âfetler, bizatihi meydana gelen hadiseden ziyade, onun doğurduğu sonucu ifade etmekte olup şiddeti, büyüklüğü ve insan topluluğu bakımından sebep olduğu can ve mal kayıpları ve sosyal hayata olan tesiri ile ölçülür.⁸

sıkıntı, meşakkat, gam ve hüzn gibi anlamlara gelen "kârise" kavramı kullanılmaktadır. Kıyık, "İslâm Borçlar Hukukunda Doğal Âfetlerin Akitlere Etkisi," 7.

⁴ Mustafa Çağrı, "Âfet," *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1:398.

⁵ Ahmet Özel, "Âfet," *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1:399; Klasik İslam hukuku kaynakları incelendiğinde, âfet kavramının ehliyet ârizaları ile ilgili konularda işlendiği görülmektedir. Mustafa Harun Kıyık, "Genel Olarak Âfet ve İslâm Hukukunda Âfet Olgusunun Kavramsal Çerçevesi," *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* no. 7 (2016): 66.

⁶ Kıyık, "İslâm Borçlar Hukukunda Doğal Âfetlerin Akitlere Etkisi," 4.

⁷ Özcan Tatar ve Suha Oğuz Baytimur, "1789-1808 Yılları Arasında Osmanlı Devleti'nde Depremler ve Meteorolojik Âfetler," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 30, no. 2 (2020): 505.

⁸ Âfet kavramı her ne kadar insanların hayatlarına önemli ölçüde etki eden, ciddi maddi zararlara ve can kaybına yol açan ani kazalar ve doğal felaketler biçiminde açıklansa da bütün bunların yanında insanlar bakımından gerek maddi gerekse de manevi kayıplara yol açan, insanların gündelik faaliyetlerini ve hayatlarını kesintiye uğratan yahut durduran ve bu surette cemiyet üzerinde menfi tesirleri olan doğal, teknolojik yahut insan kaynaklı olayları ifade edecek şekilde geniş kapsamlı bir kullanıma sahiptir. Nitekim Birleşmiş Milletler'de âfet kavramını benzer

Yaşamın bir gerçeği olan âfetler tarihsel süreç içerisinde farklı şekillerde ve dolayısıyla farklı isimlerle karşımıza çıkmaktadır.⁹ Bu bakımdan âfetleri çeşitli açılardan tasnif etmek mümkündür. Buna göre âfetler temelde; doğal âfetler ve insan kaynaklı âfetler olmak üzere ikiye ayrılır. Doğal âfetler, insan irade ve gücünden bağımsız olarak meydana gelen ve geniş ölçekli yıkımlara sebep olan deprem, sel, çığ, salgın hastalık, volkan patlaması ve kuraklık gibi felaketlerken¹⁰, insan kaynaklı âfetler ise terör, savaş, kimyasal kazalar ve yangınlar gibi hadiselerdir.¹¹

II. BİR DOĞAL ÂFET TÜRÜ OLARAK DEPREMLER

Arapça kökenli zelzele kelimesi¹² lügatte; “bir şeyi hareket ettirmek, şiddetle sarsmak, vurmak, ırgalamak, yer sarsıntısı¹³, alâim-i arziyye-i ma'lûmeden dolayı toprağın titremesi, hareket-i arz”¹⁴ gibi anlamlara gelmektedir. Türkçede bu kavramı karşılamak üzere deprem kelimesi kullanılmaktadır.¹⁵ Terim olarak ise yer kabuğunun içinde biriken enerjinin ani bir şekilde boşalması¹⁶, yer kabuğunun derin katmanlarının kırılmak suretiyle yer değiştirmesi yahut yanardağların

şekilde tanımlamaktadır. Kıyılık, “Genel Olarak Âfet ve İslâm Hukukunda Âfet Olgusunun Kavramsal Çerçevesi,” 63; Ayrıca bkz. Mustafa Arslan, “Afet Sonrası Güvenlik İhlalleri ve Karşı Tedbirler,” *International Symposium On Natural Hazards And Hazar Managemenet 2016*. ed. İnan Keskin, Cevdet Göloğlu (Karabük: Karabük Üniversitesi, 2016), 746; Tekin Avaner ve Özge Ayas, “Jandarma Bölgesinde Afet Yönetimi ve Malvarlığına Karşı Suç: Elazığ ve Malatya Depremleri Örnekleri,” *Global Journal of Economics and Business Studies* 10, no. 20 (2021): 28.

⁹ Tatar ve Baytimur, “Osmanlı Devleti’nde Depremler,” 505.

¹⁰ Recep Ardoğan, “Doğal Âfetler Karşısında Müslümanlık,” *Din ve Hayat* no. 41 (2020): 41.

¹¹ Kıyılık, “Genel Olarak Âfet ve İslâm Hukukunda Âfet Olgusunun Kavramsal Çerçevesi,” 64.

¹² Zelzele kelimesindeki harflerin tekrar ediyor olması, kelimenin titreme, kayma anlamına delalet etmektedir. Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed Râgıp el-İsfahânî, *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1992), 382.

¹³ Develioğlu, *Lugat*, 1176.

¹⁴ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2007), 686.

¹⁵ Nuh Arslantaş, “Zelzele,” *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44:227.

¹⁶ Mehmet Genç ve Mehmet Mazak, *İstanbul Depremleri Fotoğraf ve Belgelerde 1894 Depremi* (İstanbul: İğdaş Kültürel Yayınları, 2000), 12.

püskürme durumuna geçmesi sebebiyle meydana gelen sarsıntı¹⁷ şeklinde tanımlanmaktadır.

Zelzele kelimesi Kur'an-ı Kerim'de bir ayette bizatihi, beş ayette de türevleri ile birlikte kullanılmıştır. Bu ayetlerin iki tanesi kıyametin koştuğu sırada meydana gelecek yer sarsıntısını¹⁸, üç tanesi ise önceki ümmetlerin¹⁹, Hz. Peygamberimizin (s.a.) ve sahabenin²⁰ inandıkları dinleri uğruna çektiği cefayı ifade etmektedir.²¹ Buna göre Kur'an-ı Kerim'de sarsıntı ve depremin; kavimlerin helaki²² sırasında meydana gelen ve ceza ve azapla ilişkilendirilen deprem ayetleri, kıyametin depremlerle kopacağını bildiren deprem ayetleri ve yeryüzünün doğasında var olan ve dolayısıyla tabiatla ilişkilendirilen deprem ayetleri olmak üzere üç farklı şekilde kullanıldığı gözlemlenmektedir.²³

Deprem kavramı, hadis-i şeriflerde ise Necid, Irak ve Mısır gibi bölgelerin depremsel hareketliliği, kıyameti koparacak deprem, deprem esnasında okunacak dua ve yapılacak ibadetler, depremlerin insanların keyfiyetlerini düzeltmeleri için ilahi bir uyarı olduğu ve depremin kıyamet alametlerinden olduğu gibi hususlar ekseninde işlenmektedir. Hz. Peygamberimizin de (s.a.) Uhud Dağı'nda Hz. Ebu Bekir, Ömer ve Osman ile birlikteyken bir sarsıntı yaşadığı ve bunun üzerine

¹⁷ Türkçe Sözlük, 503.

¹⁸ Hac, 22:1; Zilzâl, 99:1.

¹⁹ Bakara, 2:214.

²⁰ Ahzâb, 33:11.

²¹ Arslantaş, "Zelzele," 227.

²² Kur'an-ı Kerim'de depremle helak edildiğinden söz edilen kavim ve kişiler şunlardır: Semûd Kavmi, Lût Kavmi, Medyen Halkı, Ashabu'r-Ress, Kârûn. Geniş bilgi için bkz. Mutlu Saylık, "Kur'an da Depremle Helâk Edilen Kavimler," *Dicle İlahiyat Dergisi* 19, no. 2 (2017): 140.

²³ Saylık, "Kur'an da Depremle Helâk Edilen Kavimler," 138; Ayrıca bkz. Fatih Zengin, "İslam Tarihinde Salgın Hastalıklar ve Doğal Afetler," *Afet İlmihali*, haz. Fikret Karaman (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2020), 256; İlgili ayet-i kerimeler incelendiğinde "zelzele, recfe, râcife, racce, rââife, dekk, temîde, siccil, temur ve hasf" gibi kavramların deprem ile ilişkilendirilebileceği görülecektir. Saylık, "Kur'an da Depremle Helâk Edilen Kavimler," 140; Kur'an-ı Kerim'de deprem Türkçeye de geçen zelzele kelimesine ek olarak "recfe" kavramıyla da ifade edilmektedir. Zengin, "İslam Tarihinde Salgın Hastalıklar ve Doğal Afetler," 256; Buna göre recfe kavramı dört ayette, eski günahkâr toplumların bir kısmının maruz kaldığı helak eden yer sarsıntısını ifade etmek üzere kullanılmıştır. Arslantaş, "Zelzele," 227ff.

Uhud Dağı'na "Ey Uhud, sakin ol! Üzerinde bir Peygamber, bir siddîk ve iki şehid var."²⁴ diye seslendiği rivayet edilmektedir.²⁵

İslam hukuku kaynaklarında ise depremin müstakil olarak değil muhtelif bahisler ekseninde inceleme konusu yapıldığı görülmektedir. Buna göre, İslam hukukçuları deprem kavramını genel itibariyle husûf, kûsuf, istiska, kunût ve itlaf gibi konular kapsamında ele alsalar da nadiren de olsa muamelat bahsinde tetkik etmişlerdir.²⁶

Deprem, tesiri en fazla olan doğal afetlerden birisidir. Bu sebeple tarihsel süreç içerisinde insanoğlu depremden büyük zarar görmüştür.²⁷ Deprem ve doğurduğu sonuçlar, insanoğlunun gündelik deneyimlerinin çok ötesindedir. Deprem önceden tahmin edilemez olması, meydana geldiği anda yaşanan çaresizlik ve acziyet duygusu ve depremin bir sonucu olarak karşılaşılan can ve mal kayıpları ile türlü sorunlar söz konusu doğal âfetin etkisini katbekat artırmaktadır.²⁸

İslam'ın doğup yayıldığı coğrafya üzerinde aktif fay hatlarının bulunması, İslam tarihi boyunca en sık karşılaşılan âfetlerden bir tanesinin de depremler olmasına sebebiyet vermiştir.²⁹ Deprem; insanları her zaman korku, panik ve dehşete sevk eden bir doğa olayı olduğundan gerek İslam toplumu gerekse de diğer toplumlar tarafından üzerinde düşünülen ve farklı şekillerde algılanan bir

²⁴ Ebû İsâ Muhammed Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Muhammed Fuâd Abdülbâkî, İbrâhim Atve İvaz (Kahire: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1975), "Menâkıb," 19; Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahihü'l-Buhârî*, thk. Mustafa Dîb el-Buğâ (Dimeşk: Dârü İbn Kesîr, 1993), "Fezâilu'l-Ashâb," 6.

²⁵ Zengin, "İslam Tarihinde Salgın Hastalıklar ve Doğal Afetler," 256; Yine Hicrî 5. yılın (627) deprem yılı olarak adlandırıldığı ileri sürülmüştür. Arslantaş, "Zelzele," 227ff.

²⁶ Kıyılık, "Genel Olarak Âfet ve İslâm Hukukunda Âfet Olgusunun Kavramsal Çerçevesi," 72.

²⁷ Genç ve Mazak, *İstanbul Depremleri*, 12.

²⁸ Naci Kula, "Deprem ve Dini Başa Çıkma," *Gazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, no. 1 (2002): 234.

²⁹ Zengin, "İslam Tarihinde Salgın Hastalıklar ve Doğal Afetler," 255; Büyük ve tesirli depremlerin meydana geldiği bölgelerden bir tanesi de Ölüdeniz fay hattıdır. Kur'an-ı Kerim'de ahlaksızlık ve inkâr sebebiyle cezalandırılan Lût Kavmini helak eden depremin milattan önce 1800'lerde bu bölgede gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Arslantaş, "Zelzele," 227.

âfet olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam toplumu diğer doğal âfetlerde olduğu gibi, depremleri de Allah'ın koyduğu kanunlar çerçevesinde mütalaa etmiş ve doğal âfetler karşısında iman ve inançlarını gördüklerinden ibret almaya, yaşadıklarından ve başlarına gelenlerden ders çıkarmaya ve söz konusu durumu düzeltmeye yönelmenin bir vesilesi olarak görmüşlerdir.³⁰ Temelde, deprem ve diğer doğal âfetler ilahi uyarı ve cezalandırma³¹ kapsamında değerlendirilse de bu durum İslam bilginlerinin depremin meydana gelişi ile ilgili jeolojik nedenler üzerinde düşünmedikleri ve bilimsel çalışma yapmadıkları anlamına gelmemektedir.³²

Yaşadığımız coğrafya her ne kadar tsunami, kasırga gibi doğal âfetlerle mücadele içerisinde olmasa da nispeten orta ölçekli âfetlerle her dönem karşı karşıya kalmıştır. Her şeyden önce genç ve aktif fay hatlarını bünyesinde barındırması sebebiyle Anadolu'nun depremler ile olan mücadelesinin köklü bir geçmişi olduğu görülmektedir. Dolayısıyla depremler daima Anadolu'nun gündeminde olmuştur.³³ 1419'da Amasya-Tokat-Bursa, 1559'da Eskişehir, 1560'da

³⁰ Ardoğan, "Doğal Âfetler Karşısında Müslümanlık," 45; İnsanın kendisinden kaynaklanan yahut etrafında meydana gelen olaylar sonucunda karşılaştığı sorunlar kadar bu sorunlarla nasıl baş edeceği hususu da üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken bir konudur. Ancak bu noktada tarihsel süreç içerisinde insanoğlunun dini, bir başa çıkma metodu olarak kullandığı hususu şüphesizdir. Kula, "Deprem ve Dini Başa Çıkma," 254.

³¹ Depremi ilahi bir uyarı olarak görmek hususunun yalnızca Müslümanlara özgü bir durum olmadığı, diğer tüm dini grupların da deprem sonrası ilahi kudrete yakarmak üzere mabetlerine gittikleri görülmektedir. Zengin, "İslam Tarihinde Salgın Hastalıklar ve Doğal Afetler," 260; Urfalı Mateos'a göre 1052-1053 yılında Antakya'da meydana gelen deprem şehirde zina ve homoseksüel ilişkilerin yaygın olması sebebiyle Tanrı'nın insanlara verdiği bir cezadır. İlaveten, depremler meydana geldikleri dönemin siyasal sorunlarıyla da ilişkilendirilmiştir. Örneğin, 834 yılında meydana gelen depremin Ahmed b. Hanbel'e "Halku'l-Kur'an" konusuyla alakalı olarak yapılan işkencenin bir sonucu olduğu düşünülmüştür. Yine Osmanlı Devleti'nde II. Bayezid'in bürokratlarının halka yaptığı zulüm ile 1509 yılında İstanbul'da meydana gelen deprem arasında irtibat kurulmuştur. Arslantaş, "Zelzele," 227.

³² Depremle ilgili olarak yapılan bilimsel ve teknik çalışmalar, Allah'ın âyetleri yani delil, işaret ve mucizeleri diye bilinen bu olaylar üzerine yapılan analiz ve tefekkür çalışmaları olarak anlaşılmıştır. Dolayısıyla Müslümanlar bir doğal âfet olarak depremi, daha ziyade din ve ahlak ekseninde değerlendirmişlerdir. Arslantaş, "Zelzele," 227ff.

³³ Avaner ve Ayas, "Elazığ ve Malatya Depremleri Örnekleri," 28.

Üsküp, 1577'de Balıkesir, 1579'da Şehrizol, 1583'te Erzincan, 1668'de Ankara ve 1674 yılında Bursa'da meydana gelen depremler şiddeti ve etkileri itibariyle dikkate değer depremlerden bazılarıdır.³⁴

Anılan bölgeler dışında özellikle Marmara bölgesi dolaylarında büyük yıkımlar meydana gelmiştir. Antik çağdan itibaren meydana gelen yıkımlar gerek Bizans gerekse de Osmanlı tarihçileri tarafından kayıt altına alınmıştır.³⁵ Marmara Denizi'nin ortasından geçen faylar yüzyıllar boyunca İstanbul'u etkileyen iki âfetten bir tanesinin depremler olmasına sebebiyet vermiştir.³⁶ Şehir uzun tarihi boyunca büyük yıkımlara ev sahipliği yapmış, belki de onlarca kez yeniden imar edilmiştir. Şehirde fetihten sonra meydana gelen önemli depremler 1489, 1509³⁷, 1557, 1648, 1690, 1719, 1754, 1766 ve 1894 yıllarında gerçekleşmiş³⁸ ve her biri şehrin çehresinin değişmesinde etkili olmuştur.³⁹

Depremin ve doğurduğu sonuçların dünü ve bugünü neredeyse aynıdır. Anılan depremlerden 1894 İstanbul depremi gerek yakın tarihte gerçekleşmiş olması sebebiyle hakkında diğerlerine nazaran daha fazla arşiv kaydına sahip olunması gerekse de şiddeti ve doğurduğu menfi sonuçlar itibariyle günümüzle benzer özellikler gösteren ve dolayısıyla üzerinde durulması gereken bir depremdir. Gerçekten de deprem sonrasında meydana gelen tahribatın ve depremin doğurduğu olumsuz sonuçları gidermek bakımından hem devlet hem de bireyler eliyle yapılan iş ve işlemlerin günümüz ile çok benzer olduğu görülmektedir. İnsanların barınma ihtiyacını gidermek bakımından çadırların her dönem hayati bir rol üstlenmesinden⁴⁰, depremden fırın, değirmen gibi yapıların

³⁴ Tatar ve Baytimur, "Osmanlı Devleti'nde Depremler," 507; Arslantaş, "Zelzele," 227ff.

³⁵ Fatma Ürekli, "Osmanlı Döneminde İstanbul'da Meydana Gelen Âfetlere İlişkin Literatür," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 8, no. 16 (2010): 102.

³⁶ Elizabeth Angell, "Bir Şehir Manzarası: İstanbul'un Tarihinde Depremler," *Büyük İstanbul Tarihi* (İstanbul: İBB Yayınları, 2015), 1:510.

³⁷ Kayıtlarda yer alan ve tesirleri bakımından hakkında ilk olarak bilgi sahibi olduğumuz deprem, 1509 İstanbul depremidir. Tatar ve Baytimur, "Osmanlı Devleti'nde Depremler," 507.

³⁸ Geniş bilgi için bkz. Genç ve Mazak, *İstanbul Depremleri*, 16ff.

³⁹ Ürekli, "Âfetlere İlişkin Literatür," 103; Arslantaş, "Zelzele," 227ff.

⁴⁰ "Bugünkü hareket-i arzda Adalar'da dahi birtakım ebniye yıkıldığı ve mecruh olanlarla vefat eden nüfusun miktarı malum olmayıp ahalinin heyecan içinde bulunduğu ve diğer adalardan

zarar görmesi sebebiyle gıda noktasında bilhassa ekmek ihtiyacının ortaya çıkmasına, devletin tüm imkânlarıyla depremzedelerin ihtiyaçlarını tespit ve temin etmek için gayret göstermesinden, depremzedelerin ihtiyaçlarının temin edilmesi için yardım kampanyaları düzenlenmesine, deprem sonrasında hasar gören bina veya yapı eserlerinin tespiti çalışmasından, yabancı devletlerden çeşitli yardımların gelmesine kadar birçok husus tarihsel süreç içerisinde neredeyse çok az değişiklik ile günümüzde de kendini göstermektedir.⁴¹

III. DEPREM VE CEZA HUKUKU İLİŞKİSİ

Âfet ile karşı karşıya kalan devletlerin genel itibariyle, kolluk kuvvetleri de dahil olmak üzere neredeyse mevcut tüm olanaklarını arama-kurtarma, beslenme ve barınma gibi deprem sonrası ortaya çıkan olumsuz sonuçları telafi etmek, gidermek için kullandıkları görülmektedir. Bu politika ise kamusal otoritenin sağlanması ve kamu düzeninin korunması bakımından birtakım problemlerin doğmasına sebep olabilir.⁴² Dolayısıyla âfet ve iç güvenlik yönetimi bakımından toplumun insani güvenliğinin sağlanması maksadıyla gerçekleştirilen arama-kurtarma faaliyetlerine ek olarak, yine toplumun can ve mal güvenliğini korumak maksadıyla kolluk kuvvetlerinin suçun işlenmesi öncesinde aldığı, alacağı önlemler, suçun ve suçluluğun engellenmesi hususunda üzerinde ayrıca

henüz malumat alınamayıp ahalinin iskân için miktar kâfi çadırın sürat-i irsali Adalar Kaymakamlığının mazur-ı Âli buyrulan telgrafnamesinde arz ve iş'ar kılınmış..." BOA, İrâde Hususi, Yer Bilgisi: 27:66.

⁴¹ Geniş bilgi için bkz. Genç ve Mazak, *İstanbul Depremleri*, 91ff.

⁴² Deprem sırasında devlet otoritesinin sağlanması hayati bir önem arz ettiğinden ve devletin yapısı ve işleyişini tehdit eden kargaşa, kaos ve kontrolsüzlük ortamının oluşması mümkün olduğundan devletler bu dönemlerde her daim kendisini iç ve dıştan gelecek olan müdahalelere karşı korumak gayreti içerisinde olmuşlardır. Bunda kimi zaman başarılı olmuşlar kimi zaman bu gibi doğal âfetler sonlarını getirmiştir. 1157 yılında Kuzey Suriye'de meydana gelen şiddetli deprem ile Münkızoğulları ailesinin tamamı enkaz altında kalmış, şehirde önemli derecede can ve mal kaybı yaşanmasını fırsat bilen Haçlılar şehri istilası etmiş ve akabinde yaşanan olaylar sonucunda Münkızoğulları Emirliği tarihin tozlu sayfalarına karışmıştır. Abdülkerim Özeydin, "Münkız (Benî Münkız)," *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32:15; Ayrıca bkz. Arslantaş, "Zelzele," 227ff.

durulması gereken bir konudur.⁴³ İlâveten âfetedelerin can ve mal güvenliklerinin yanında, temel hak ve özgürlüklerinin de devlet eliyle korunmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.⁴⁴ Pek tabii tüm bu konular ise ceza hukuku ile doğrudan ilgilidir.

Elbette kolluk kuvvetleri arama-kurtarma faaliyetlerine ek olarak deprem ve artçıları esnasında ve sonrasında âfet bölgesinde meydana gelebilecek suç teşkil eden eylemlerin önlenmesinde, asayişin sağlanmasında gerekli bütün önlemleri alacaktır.⁴⁵ Ancak ülkemizde yasal mevzuat incelendiğinde deprem sonrasında suçu ve suçluyu önlemek bakımından alınması gereken önleyici tedbirlere ilişkin ayrıntılı bir düzenleme bulunmadığı, bu hususa ilişkin düzenlemelere ise “İl İdaresi Kanunu, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu⁴⁶ ve Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu⁴⁷” gibi kanunlarda genel ifadeler ile yer verildiği görülmektedir.⁴⁸ Bu durumun ise kolluk kuvvetlerinin âfet esnasında ve sonrasında sistematik ve etkili önleyici tedbirler almasında bir aksaklık yaşanmasına yol açacağı hususu şüphesizdir.

Kolluk kuvvetlerinin de yaşanan depremden ziyadesiyle etkilendiği ve depremde konumunda olduğu bir ortamda kamu düzeninin korunması yahut

⁴³ Avaner ve Ayas, “Elazığ ve Malatya Depremleri Örnekleri,” 27.

⁴⁴ Arslan, “Afet Sonrası Güvenlik İhlalleri ve Karşı Tedbirler,” 746.

⁴⁵ Avaner ve Ayas, “Elazığ ve Malatya Depremleri Örnekleri,” 29; 1766 İstanbul depremi sonrasında bütün bir şehre hakim olan korku, kaos ve kontrolsüzlük hali ve bu halin bir sonucu olarak içerden ve dışarıdan gelecek tehlikeleri bertaraf etmek için Sultan I. Abdülhamid’in sokaklarda kolluk kuvvetlerini devriye gezdirdiği, bu hususta ferman buyurduğu da bilinmektedir. Angell, “Bir Şehir Manzarası: İstanbul’un Tarihinde Depremler,” 514.

⁴⁶ Kanununun 2. maddesinde “Yangın, su baskını, yer sarsıntısı gibi afetlerde olay yerinde görevlilerce alınması gereken tedbirler için... Yetkili amir tarafından verilecek sözlü emirler derhal yerine getirilir.” denilmekle polisin âfet bölgesinde gerekli emniyet tedbirlerini alacağından söz edilmektedir. Ancak söz konusu tedbirlerin kapsam ve içeriğine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

⁴⁷ Kanununun tabii afetlerde yardım başlıklı 112. maddesinde “Yer sarsıntısı, yangın, su basması, yer kayması, kaya düşmesi, çığ ve benzeri tabii afetler zuhurunda 7269 sayılı kanun ve ekleri hükümleri dahilinde hareket olunur.” denilmektedir. Görüleceği üzere, asayiş ve güvenliğe ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

⁴⁸ Arslan, “Afet Sonrası Güvenlik İhlalleri ve Karşı Tedbirler,” 746.

bozulan kamu düzeninin yeniden tesis edilmesi noktasında yaşanacak aksaklıklar suçu ve dolayısıyla potansiyel suçluları, suç örgütlerini deprem bölgesine çekmektedir. Zira suç işlemek amacıyla olan kimseler ve özellikle de suç örgütleri yakalanma imkân ve ihtimalinin çok düşük olduğu deprem bölgesi gibi yerlerde suç teşkil eden eylemlerde bulunmayı tercih etmektedir. Deprem sonrasında meydana gelen kargaşa, kaos ve kontrolsüz ortam bu gibi kimselere harekete geçmek için bir fırsat sunmaktadır. Nitekim deprem sırasında yapıların zarar görmesi, büyük bir yıkıma uğraması ve bu durumun bireylerin ölmesi yahut yaralanması ile sonuçlanması halinin potansiyel suçlular için bir suç işleme fırsatı oluşturduğunu ifade etmek üzere uluslararası literatürde “*crime of opportunity*” kavramı kullanılmaktadır.⁴⁹ Gerçekten depremzedelerin istismara açık olduğu ve devletin koruyucu ve önleyici otoritesinin en aza indiği bu dönemlerde hırsızlık, yağma, kasten yaralama ve öldürme, cinsel saldırı, çocuğun kaçırılması ve alıkonulması gibi suçların yoğunlukla işlendiği gözlemlenmektedir.⁵⁰

Mevzuatımızda deprem gibi doğal âfetlerin doğuracağı zararların önlenmesine yönelik eşyaların hususiyetle korunduğu ve yine deprem gibi doğal afetlerin yarattığı korkunun suçlulara bir fırsat sunmaması bakımından cezalandırmaya matuf birtakım hükümlerin kabul edildiği görülmektedir. Bilhassa bu denli hükümlere Türk Ceza Kanunu'nun malvarlığına karşı suçlar bölümünde rastlanmaktadır. Buna göre TCK'nın 142/1-d maddesinde “*bir afet veya genel bir felaketin meydana getirebileceği zararları önlemek veya hafifletmek maksadıyla hazırlanan eşya hakkında*”⁵¹, TCK 142/2-c maddesinde ise “*doğal bir afetin veya sosyal olayların meydana getirdiği korku veya kargaşadan yararlanarak*” işlenen ve doğal afet

⁴⁹ Avaner ve Ayas, “Elazığ ve Malatya Depremleri Örnekleri,” 27.

⁵⁰ Bu denli suçların bir kısmı suç örgütleri tarafından işlendiğinden, suça ilişkin soruşturma ve kovuşturma işlemleri depremin olmadığı zamanlarda dahi birtakım özel emek ve çabayı gerektirmektedir. Arslan, “Afet Sonrası Güvenlik İhlalleri ve Karşı Tedbirler,” 746.

⁵¹ “Oluşa ve dosya içeriğine göre suç tarihinde sanığın Van depremiyle ilgili toplanan yardım eşyalarının depolandığı Başbakanlık... Kalkınma Ajansına ait eski tekel fabrikasına girmek suretiyle çuval içine istiflenmiş vaziyette bulunan ikinci el giyim eşyalarını çalmaya teşebbüs eyleminin “bir afet veya genel bir felaketin meydana getirebileceği zararları önlemek veya hafifletmek maksadıyla hazırlanan eşya hakkında” hırsızlık suçunu oluşturduğu gözlemlenmedi...” Yar. 2. CD, E.2014/31770, K.2016/10917, 08.06.2016, (Lexpera).

ile bağlantılı fiillerin hırsızlık suçunun nitelikli hali; TCK'nın 152/1-d maddesinde "afetlerden korumaya yarayan tesisler hakkında" işlenen fiillerin ise mala zarar verme suçunun nitelikli hali olarak kabul edildiği görülmektedir.

İnsanoğlunun kendisini en aciz hissettiği ve aciziyet psikolojisi içerisinde olduğu deprem dönemlerinde, bu durumu fırsat bilenlerin yağma yahut hırsızlık suçlarına olan yönelimlerine bugün olduğu gibi tarihin her devrinde rastlamak mümkündür. 1139 yılında Gence'de meydana gelen ve yaklaşık 300 bin kişinin hayatını kaybetmesine sebep olan deprem sonrasında, bu durumu fırsat bilen Gürcü Kralı I. Dimitrius, depremde enkaz yığına dönen şehre baskın verip yağma ve hırsızlık yapmıştır.⁵² 1302 yılında Mısır'da ve 1389 yılında Nişabur'da gerçekleşen depremlerde ise yağmacılık zenginlerinden söz edilir. Yine benzer tutumları sergileyen başkaca devletler de görülmüştür.⁵³

Öte yandan deprem yalnızca hırsızlık ve yağma gibi suçları tetiklememektedir. İlk olarak deprem sebebiyle meydana gelen ölüm veya yaralama hadiseleri dolayısıyla taksirle öldürme ve yaralama suçları sıklıkla gündeme gelir. Bütün bunların dışında depremin yarattığı etki, doğurduğu sonuçlar ve deprem sonrası yapılması gereken iş ve işlemler sırasında birtakım suçlar işlenebilir. Tarihte de böyle olmuştur. 1894 İstanbul depremi sonrasında, depremde meydana gelen yıkım akabinde yapılan hasar tespit çalışmalarında belediye mühendisleri tarafından tetkik edilen binaların sahiplerinden rüşvet talep edildiği, rüşvet verip vermeme durumlarına göre ise sağlam binaya çürük, çürük binaya sağlam raporu verildiği ve bu hususta halkın uyarılması bakımından irade yayımlandığı görülmektedir.⁵⁴

⁵² Oktay Efendizade, "Gence," *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14:17.

⁵³ Arslantaş, "Zelzele," 227ff.

⁵⁴ "Hareket-i arziyye sebebiyle şehremâneti mühendisleri tarafından muayene olunmakta bulunan emlâkden dolayı ahabından para istenilerek kendilerine para verilmediği halde sağlam olan bir binayı çürük ve bilâkis çürük olan bir haneyi de sağlam ve tehlikesiz göstermekte oldukları rivâyet edilmekte bulunduğu mesmu'at buyurulmuş olduğundan böyle uygunsuz hal ve harekete cüret iden mühendisler hakkında ahab-ı emlakın mahkemeye müracaatta muhtar olduklarının münasip surette ilanı..." BOA, İrâde Hususi, Yer Bilgisi: 27:80; Benzer bir irade örneği için bkz. BOA, İrâde Hususi, Yer Bilgisi: 27:94.

Ülkemizde meydana gelen depremlerde devlet otoritesinin tesis edilmesi noktasında bir sorun yaşanmadığı söylenebilir de bu husus depremi fırsat bilerek suç işleyen kimselerin olmadığı anlamına gelmez. Âfet dönemlerinde ülkemiz bakımından da birtakım suçlar ile normalden daha fazla karşılaşıldığı gözlemlenmektedir.⁵⁵ 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta 9 saat arayla gerçekleşen depremler sonrasında da benzer vakıalar ile karşılaşılmıştır. Suç teşkil eden fiillerin soruşturması cumhuriyet savcıları aracılığıyla yürütülmekte olup her ne kadar fiil ve fail bakımından kesinleşmiş mahkumiyet kararı bulunmasa da basına yansımaları itibarıyla söz konusu eylemler hakkında bilgi sahibi olduğumuz kadarıyla deprem bölgesinde, depremde hasar gören ev ve işyerlerinde hırsızlık suçlarının işlendiği⁵⁶, depremedelere yardım amaçlı gönderilen tırların yağmalanmak istendiği⁵⁷, yine gönderilen yardım tırlarının gitmesi gereken yere

⁵⁵ Arslan, "Afet Sonrası Güvenlik İhlalleri ve Karşı Tedbirler," 748.

⁵⁶ "Deprem bölgesinde hırsızlık ve yağma soruşturmalarında 48 şüpheli tutuklandı," *Anadolu Ajansı*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/deprem-bolgesinde-hirsizlik-ve-yagma-sorusturmalarında-48-supheli-tutuklandı/2816293>; "Deprem bölgelerinde hırsızlık, yağma ve nitelikli dolandırıcılık soruşturmalarında 102 tutuklama," *Anadolu Ajansı*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/deprem-bolgelerinde-hirsizlik-yagma-ve-nitelikli-dolandiricilik-sorusturmalarında-102-tutuklama/2819277>; "Adana'da deprem sürecinde hırsızlık olaylarına karışan 32 zanlı tutuklandı," *Anadolu Ajansı*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/adanada-deprem-surecinde-hirsizlik-olaylarına-karisan-32-zanlı-tutuklandı/2816706>; " Deprem bölgesinde hırsızlık ve yağma olaylarına ilişkin soruşturmalarda 97 şüpheli tutuklandı," *Anadolu Ajansı*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/deprem-bolgesinde-hirsizlik-ve-yagma-olaylarına-iliskin-sorusturmalarında-97-supheli-tutuklandı/2818265>.

Söz konusu fiillerin büyük bir kısmının Türk Ceza Kanunu'nun 142/2-c maddesinde düzenlenen "Doğal bir afetin veya sosyal olayların meydana getirdiği korku veya kargaşadan yararlanmak suretiyle nitelikli hırsızlık" suçuna vücut verdiği düşünmekteyiz.

⁵⁷ "Hatay'da gasp çetesi kıskıvrak: Görüntüler sosyal medyaya damga vurdu, özel hareket harekete geçti," *TGRT Haber*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.tgrthaber.com.tr/gundem/hatayda-yagmacilar-yardim-tirinin-onunu-kesti-tehditler-savurdu-2874262>; Benzer bir durum 2011 yılında yaşanan Van depreminde de gözlemlenmiştir. Bkz. "Kızılay: Van'a giden 17 TIR'ımız yağmalandı," *NTV*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/kizilay-vanagiden-17-tirimiz-yagmalandı,-iGV47O4HEmeA9gWVBsa2g>; "Van'da yardım tırını canlı yayında yağmaladılar," *Ensonhaber*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023,

götürülmeyle güvenin kötüye kullanıldığı⁵⁸, depremin yarattığı korku ve kargaşadan yararlanmak isteyen tutuklu ve hükümlülerin cezaevinde toplu olarak ayaklandıkları, isyan çıkardıkları⁵⁹ ve bir kısım tutuklu ve hükümlünün firar ettiği⁶⁰ gözlemlenmektedir.⁶¹

Tüm bunlara ek olarak deprem sırasında ve sonrasında depremin yarattığı etki, meydana getirdiği yıkım vb. konularda basın-yayın çok ciddi önem arz etmektedir. Dolayısıyla basın-yayın kurumları olabildiğince hassas davranmalı, toplumda kargaşa, kaos ve kontrolsüzlük meydana getirebilecek ve asılsız, gerçeği yansıtmayan bilgilerin yayımlanmaması için özen göstermelidir. Aksi durumda ise gerek basın-yayın sürecine devlet eliyle müdahale edilmesi gerekse de söz konusu asılsız haberleri yayımlayan kimselerin cezai sorumluluğunun doğması hususları gündeme gelebilecektir. Tarihte de benzer hadiseleri görebilmek

<https://www.ensonhaber.com/gundem/vanda-yardim-tirini-canli-yayinda-yagmaladilar-izle-2011-10-26>.

⁵⁸ Bkz. "Deprem yardımlarını çalan şahıslar yakalandı," *Mersin Emniyet Müdürlüğü*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.mersin.pol.tr/17-03-2023-deprem-yardimlarini-calan-sahislar-yakalandi>.

⁵⁹ Bkz. "Hatay cezaevinde deprem sonrası isyan çıktı: Ölü ve yaralılar var," *TGRT Haber*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.tgrthaber.com.tr/gundem/firar-etmeye-calisan-mahkumlar-yangin-cikardi-olu-ve-yaralilar-var-2873867>.

⁶⁰ Bkz. " Depremden sonra Kahramanmaraş'ta cezaevinden firar eden hükümlü Edirne'de sınır köyünde yakalandı," *Habertürk*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.haberturk.com/edirne-haberleri/30391170-depremden-sonra-kahramanmarasta-cezaevinden-firar-eden-hukumlu-edirne-sinir-koyunde>; "Depremde firar eden 80 kişi daha yakalandı," *NTV*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, https://www.ntv.com.tr/turkiye/depremden-firar-eden-80-kisi-daha-yakalandi,7-rmJRIJ1E6_gOlX00hXiQ; Benzer bir durum Van depremi sonrasında da yaşanmıştır. Bkz. "Van depreminde firar eden mahkum yakalandı," *Anadolu Ajansı*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/van-depreminde-firar-eden-mahkum-yakalandi/730091>.

⁶¹ Her ne kadar bu gibi âfet dönemlerinde çocuğun kaçırılması ve alıkonulması hadiselerine sık rastlansa da İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre deprem dolayısıyla çocuğun kaçırılması hadiselerine ilişkin olarak resmi makamlara herhangi bir ihbar başvurusunda bulunulmadığı, kolluk kuvvetleri tarafından da re'sen böyle bir tespitin yapılmadığı bildirilmiştir. Bkz. "Basın Açıklaması," *İçişleri Bakanlığı*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi-1-03-2023>.

mümkündür.⁶² 1894 İstanbul depremi sonrasında, depremin devam edeceğine ve dolayısıyla toplumun başkaca felaketler ile karşı karşıya kalacağına dair yayın faaliyetlerinde bulunan bazı gazetelerin basılmaması ve bu doğrultuda yayım yapan yabancı gazetelerin Osmanlı Devleti'ne sokulmamasının istendiği⁶³, ölü ve yaralı sayılarında çelişkili miktarların ortaya atılması sebebiyle halk nezdinde kargaşa ve kaosun oluşmaması için gazetelere sansür uygulandığı bilinmektedir.⁶⁴

Günümüzde de deprem sonrasında, depreme ilişkin olarak vatandaşlar üzerinde korku ve panik oluşturmak suretiyle kargaşa ve kaos ortamı yaratmak isteyen provokatif yayınlar yapıldığı iddiasıyla cumhuriyet savcılarınca adli soruşturma süreci başlatıldığı gözlemlenmektedir.⁶⁵

⁶² 1894 İstanbul Depremi sonrasında gazetelerin haberlerine ilişkin bir irade yayımlandığı ve gazetelerden kullanılan ifadelerin hafifletilmesinin istendiği görülmektedir. Bkz. “*Ahâlinin haofu dehşete taaccüp olmamak üzere hareket-i arz vukuâtı hakkında gazetelere tahfif-i lisan ettirilmiş muktezâyı irade-i seniyye-i hazret-i hilafet penâhiden olmağla ol babda emr-ü ferman hazreti veliyyü'l-emrindir.*” BOA, İrâde Hususi, Yer Bilgisi: 26:33.

⁶³ “Dersaadet'te hareket-i arzın devam edeceğine ve birtakım fenalık vukua geleceğine dair neşriyatta bulunmuş olan Zanta ve Petit Journal gazeteleriyle ... muceb bu gibi neşriyatta bulunan sair gazetelerin Memâlik-i Şâhâne'ye duhûlünün men' ettirilmesi mukteza-yı irade-i seniyye-i cenâbı hilâfet penâhiden olmağın ol babda emr-û ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir.” BOA, İrâde Hususi, Yer Bilgisi: 27:77.

⁶⁴ Bu konuda bkz. Genç ve Mazak, *İstanbul Depremleri*, 57.

⁶⁵ Bkz. “Adalet Bakanı Bozdağ: (Depremle ilgili) İftira ve çarpıtma yapan ve yayanlar hakkında adli süreç işletilmektedir,” *Anadolu Ajansı*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/adalet-bakani-bozdag-depremle-igili-iftira-ve-carpitma-yapan-ve-yayanlar-hakkinda-adli-surec-isletilmektedir/2810367>; Ayrıca bkz. “Depremlerle ilgili yalan haberler yayımlandı,” *Memurlar.net*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.memurlar.net/haber/1055546/depremlerle-igili-yalan-haberler-yayimlandi.html>; “Her deprem ortaya çıkan dezenformasyon,” *Anadolu Ajansı*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/blog/her-deprem-ortaya-cikan-dezenformasyon-/1815448>; “Depremle ilgili yalan paylaşımlara soruşturma,” *NTV*, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/depremlerle-igili-yalan-paylasimlari-sorusturma,Jsdl1y4NI-UikRNtuTwIQEg>.

Bu konuda yapılan asılsız ve gerçeği yansıtmayan haberlerin hızlıca tespit edilmesi ve yetkililere bildirilmesi bakımından T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından “Dezenformasyon Bildirim Servisi” adı altında bir uygulama kullanıma açılmıştır. Bkz. “İletişim Başkanlığından: Depremle ilgili şüpheli haberler için ‘Dezenformasyon Bildirim Servisi’ kullanıma açılmıştır,”

IV. CİNÂYET-İ HÂİT

A. Genel Olarak

Deprem vesilesiyle meydana gelecek olan yıkılmalardan dolayı sorumluluğun doğacağı hususu tartışmalı olsa da İslam hukuk doktrininde genel itibariyle, bu gibi doğal âfetler, insan gücü ile önüne geçmenin, durdurmanın mümkün olmadığı, ilgili kimselerin de herhangi bir fiil ile sürece katılmadığı beklenmedik bir durum olarak öngörülmüş ve bu surette meydana gelen ölüm ve yaralama hadiselerinin mücbir sebeple meydana geldiği kabul edilerek ilgili kimselerin sorumluluğunun olmadığı ifade edilmiştir.⁶⁶

Elbette mevzuata uygun olarak inşa edilmiş, bakım ve onarımı düzenli ve gereği gibi yapılmış ve dolayısıyla gerekli bütün tedbirler alınmış olmasına rağmen deprem sonucunda meydana gelen ölüm ve yaralama hadiseleri bakımından ilgililerin sorumluluğundan söz etmek mümkün değildir. Zira ilgililerin böylesi bir durumda ne bir hukuka aykırı davranışı ne de kaçınması mümkün olan bir hadise mevcuttur.⁶⁷ Nitekim sorumluluğun konusu genel itibariyle, usulüne uygun olarak inşa edilmeyen veya sonradan bakım ve onarıma muhtaç olup gerekli bakım ve onarımı yapılmayan bina veya yapı eserleri hususunda yoğunlaşmaktadır.

TC Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, erişim tarihi Mayıs 1, 2023, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/iletisim-baskanligindan-depreme-ilgili-supheli-haberler-icin-dezenformasyon-bildirim-servisi-kullanima-acilmistir>.

Bu denli fiiller bakımından; kamuoyunda “sansür yasası” olarak bilinen ve 7418 sayılı kanun ile 5237 sayılı TCK’ye “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” başlığıyla eklenen 217/A maddesinde “Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.” şeklinde ifade bulan suçun gündeme geleceği kanaatindeyiz.

⁶⁶ Mehmet Ergün, “İslâm Hukukunda Yapı Mâliklerinin Kusursuz Sorumluluğu,” Doktora Tezi (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 96; Kıyılık, “İslâm Borçlar Hukukunda Doğal Âfetlerin Akitlere Etkisi,” 6.

⁶⁷ Bkz. Abdülkadir Üdeh, *et-Teşrü'l-Cinâiyi'l-İslâmi Mukarinen bi'l-Kanuni'l-Vad'i* (Beyrut: Daru'l-Kâtibi'l-Arabî), 2:107; Nuri Kahveci, “İslam Hukukuna Göre ‘Taşınmaz Maliki’nin Sorumluluğu,” *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* no. 12 (2008): 8.

Yapının inşa ediliş sürecinde dahli bulunan ilgililer ve sonrasında meydana gelecek bakım ve onarım ihtiyacı hususunda yapı malikleri, mülkiyet hakkını hukukun kendisine tanıdığı sınırlar çerçevesinde ve diğer kat maliklerine, başkalarına zarar vermemek koşuluyla kullanacaktır.⁶⁸ Bina veya yapı eseri malikinin sorumluluğu da temelde, menfaat (nimet - külfet) ilişkisine ve hakkaniyet prensibine dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, bina veya yapı eserinden yararlanan kimse onun külfetine de katlanmak zorundadır.⁶⁹ Bu bakımdan ilgili kimselerin hukukun kendilerine yüklediği dikkat ve özen yükümlülüğüne uygun davranması gerekmektedir. Nitekim dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılması halinde söz konusu yapılar amansız tuzaklara ve dahi depremler vesilesiyle kitle imha silahlarına dönüşebilmektedir.⁷⁰

Allah Teâlâ (c.c.) bir yandan evrenin ifsadını yasak etmekte, diğer yandan ise imar ve ıslahını emretmektedir. Her ne kadar yoldan sapmış olsalar da sağlam, estetik, plan ve düzene uygun, ustaca yerleşim bölgeleri ve yapılar inşa eden

⁶⁸ Süleyman Emre Zorlu, "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'de Kat Mülkiyetine İlişkin Hükümlerin Hukuki Tahlili," *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 30, no. 2 (2022): 559;

Bu hususta Mecelle m.1197'de "Hiç kimse kendi mülkünde tasarruftan men' olunamaz. Meğerki âhara zarar-ı fâhişi ola" denilerek, hakkın kötüye kullanılması engellenmiştir.

Taşınmaz malikinin, mülkiyet hakkının başkalarına zarar vermemek kaydıyla sınırlanması hususu farklı uygulama ve isimlerde de olsa bütün hukuk düzenlerince benimsenmiş ve cezai ve hukuki birtakım sonuçlara bağlanmıştır. Kahveci, "Taşınmaz Maliki'nin Sorumluluğu," 3.

⁶⁹ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2022), 746; Mehmet Aykanat ve Melikşah Aydın, "Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu," *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 28, no. 1 (2020): 214;

Esasen bu prensibin de Mecelle'nin "Bir şeyin nef'i zamânî mukabelesindedir" şeklindeki 85. maddesi ve "Külfet nimete ve nimet külfete göredir" şeklindeki 88. maddesine dayandığı söylenebilir.

⁷⁰ Ergün, "Kusursuz Sorumluluğu," 3; Depremin şiddeti ve öngörülememesi ile doğuracağı sonuçların hafifletilmesi, söz konusu olumsuz sonuçlara ilişkin tedbirler alınması farklı şeylerdir. Bu bakımdan insanoğlu deprem âfeti sebebiyle doğacak zararın en aza indirilmesi noktasında gayret göstermeli, doğa olayının bir âfete, felakete dönüşmemesi için gerekli tedbiri almalıdır. Veysel Başpınar ve Mehmet Altunkaya, "Depremden Doğan Zararların Tazmininde Zamanaşımının Başlaması ve Süresi," *AÜHF* 57, no. 1 (2008): 96-97.

kavimleri dikkate sunarak, yaşanılır bir dünya düzeni, sosyal ortam oluşturulması ve yapılar inşa edilmesi hususuna işaret etmektedir.⁷¹

Depremi salt Allah'ın (c.c.) toplumu cezalandırma aracı yahut ilahi bir uyarı olarak görmek doğru bir yaklaşım değildir.⁷² Her ne kadar yıkıntı altında kalan insanların şehitlik makamına erişeceği bildirilmiş olsa da bu türden hadiseler, yalnızca kader perspektifinden bakılmamalıdır. Zira Allah, insanı en güzel şekilde yaratmış, insana emanet olarak verdiği hayat nimetini, en güzel şekilde muhafaza etmesini, emanete sahip çıkmasını istemiştir. Nitekim Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de *"Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız."*⁷³ buyurmuş, Hz. Musa ve Hz. Hızır'ın kıssasında yıkılmaya yüz tutan bir duvarın Hz. Hızır tarafından derhal bakım ve onarımının gerçekleştirilmesi işlemini bizlere anlatmış⁷⁴ ve Hz. Peygamberimiz (s.a.) de yıkılmaya yüz tutan bir duvarın yanından geçerken hızlıca geçmiş, kendisine *"Ya Resulallah, Allah'ın kazasından mı kaçıyorsunuz?"* diye sorulunca *"Allah'ın kazasından Allah'ın kaderine sığmıyorum."*⁷⁵ şeklinde cevap vermiştir.

İlaveten klasik dönem İslam hukukçuları meydana gelen zararın tazmini bakımından sorumluluğunun temelini *"Herkes kazandığına karşılık bir rehindir."*⁷⁶

⁷¹ Ergün, "Kusursuz Sorumluluğu," 1.

⁷² Böylesi bir düşünce kişinin depreme ve dolayısıyla doğal âfetlere ilişkin önleyici, koruyucu tedbirler almasını ve doğal âfetlerin meydana geldikten sonra doğurduğu olumsuz sonuçlar ve yarattığı etkiyle baş etmesini zorlaştırmaktadır. Kula, "Deprem ve Dini Başa Çıkma," 255.

⁷³ Bakara, 2:195.

⁷⁴ Kehf, 18:77.

⁷⁵ Bkz. Şihâbuddin Mahmûd Âlûsî, *Rûhu'l-meânî fi tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-sebi'l mesânî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübil-İlmiyye, 1415), 1:366; Bu konuda tedbir alınmasının önemine ilişkin benzer bir örnek de Hz. Ömer hakkında bulunmaktadır. Hz. Ömer, kendisine veba salgınına bulaşmamak ve bu surette askeri telef etmemek için gittiği yerden geri dönünce kendisine *"Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?"* diye sorulmuştu. O'da *"Evet Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyorum. Bana söyle bakalım: Senin develerin olsa iki yamaçlı bir vadiye inseler. Bu yamaçlardan biri otlu diğeri çorak otsuz olsa sen develeri bol otlu yerde otlatırsan, Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz mısın? Çorak yerde de otlatırsan yine Allah'ın kaderiyle otlatmış olmaz mısın?"* diye cevap vermiştir. Bkz. Buhârî, "Tıb," 29.

⁷⁶ Müddessir, 74:38.

ayeti, “Zarar vermek ve zarara zararlar karşılık vermek yoktur.”⁷⁷ hadisi ve “Zarar izâle olunur”⁷⁸ külli kaidesi ve benzer ilke ve esaslar etrafında inceleyip ele almışlardır.⁷⁹

Anılan naslar ekseninde bir değerlendirme yapıldığında görülecektir ki, insan üzerine yüklenen dikkat ve özen yükümlülüğüne uygun hareket etmeli, başına gelmesi muhtemel tehlikelere karşılık hangi koşul ve şartta olursa olsun gerekli tedbirleri almalı, takdiri Allah’a bırakmalıdır. Zira depremin öngörülemezliği ve doğurduğu sonuçlar ile depreme karşılık tedbir almak birbirinden farklı şeyler olduğundan, insanoğlu bu hususta olabildiğince ihtimam göstererek doğabilecek olumsuz sonuçları mümkün olduğunca bertaraf etme gayreti içerisinde olmalıdır. Nitekim tedbir almak insan gücünün üzerinde değildir. Günümüz teknolojisi ve gelişmişlik düzeyi bakımından belirli seviyeye kadar depreme mukavemet edebilme imkân ve ihtimalinin genişlediği ve dikkat ve özen yükümlülüğüne uygun davranmanın insanın hayatı ve vücut bütünlüğü bakımından ne kadar önemli olduğu hususları deprem sonrasında aynı yerleşim bölgesindeki bazı yapılar yıkılırken bazılarının yıkılmayışından görülebilir.

Bu itibarla deprem, her ne kadar failin fiili ile zararlı netice arasındaki illiyet bağını kesen bir mücbir sebep olarak görülebilse de depremin sıklıkla meydana geldiği, gelme ihtimalinin bulunduğu, aktif fay hatları üzerine kurulu yerleşim yerlerinde olması sebebiyle depremin beklenilebilir olduğu ve inşa sürecine ilişkin mevzuatın söz konusu beklenebilirlik çerçevesinde düzenlendiği hallerde mücbir sebep olmaktan çıkabilir. Dolayısıyla kalitesiz ve yetersiz malzeme kullanmak⁸⁰

⁷⁷ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta'*, nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1991), “Akdiye,” 8.

⁷⁸ Mecelle, md.20.

⁷⁹ Ergün, “Kusursuz Sorumluluğu,” 3-4; Aykanat ve Aydın, “Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu,” 229; Kahveci, “Taşınmaz Maliki'nin Sorumluluğu,” 4.

⁸⁰ “Birinci derece deprem bölgesi olan ...'de, yıkılan Keleş Apartmanından alınan karot numunelerinin teknik bilirkişiler tarafından incelenmesi neticesinde; 1997 yılında yayımlanan Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkındaki Yönetmelikte birinci ve ikinci derece deprem bölgelerindeki binalarda C20 veya daha yüksek dayanımlı beton kullanılmasının zorunlu olmasına rağmen, kullanılan betonun Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkındaki Yönetmelikte belirtilen minimum beton sınıfı olan C16'yı dahi sağlamadığı bilirkişilerce tespit

gibi başlangıçtaki mevzuata aykırılıklar⁸¹, bakım ve onarım konusundaki eksiklikler ve kolon kesmek, fazla beton yüklemek⁸², duvarları, kirişleri tahrip etmek ve kolon ve kirişler arasında boru geçirmek suretiyle yıkılma eşiğini düşüren dikkat ve özen yükümlüğüne aykırı davranışlar sebebiyle meydana gelecek olan ölüm ve yaralama hadiselerinden dolayı hukuki ve cezai sorumluluğunun doğması kaçınılmazdır.⁸³

Klasik İslam hukuku eserlerinde deprem veya bir başka tabiat olaylarına, mevcut teknolojik gelişmeler itibariyle, insan gücü ile mukavemet edilemeyeceği ve dolayısıyla âfet vesilesiyle gerçekleşen bina veya yapı eseri yıkılmaları sonucunda meydana gelen ölüm ve yaralama hadiselerinin mücbir sebeple gerçekleştiği kabul edilmiş ve bu sebeple söz konusu meseleler üzerinde etraflıca durulmamış olması muhtemeldir.

Konuya ilişkin detaylar, klasik İslam hukukçuları tarafından İslam hukuku sistematığı içerisinde icâre, itlâf, mübâşeret ve tesebbüb itlâf, cinâyât, el-

edilen yetersizlik ve eksikliklerin binanın yıkılmasında etkili olduğu ...” Yar. 12. CD, E.2020/4862, K.2023/3148, 20.09.2023, (Lexpera).

⁸¹ “Yıkılan binanın mevcut taşıyıcı elemanlarının donatı detaylandırmasında yetersizlikler olduğu, ön inceleme ve bilirkişi raporları ile proje verilerine göre kolon sayıları boyutları, donatı çap ve adetlerinde farklılıklar olduğu, etriye aralığı açısından yetersizlikler olduğu, parça beton numuneler içerisinde boyut itibariyle standart dışı büyüklükte agregaların olduğu, çelik donatı çubuğu örnekleri üzerinde gerçekleştirilen çekme deneyi sonucunda bir kısmının ilgili standardın S420 için öngördüğü kriterleri sağlamadığının belirlendiği; bu yetersizlik ve eksikliklerin binanın yıkılmasında etkili olduğu...” Yar. 12. CD, E.2020/4147, K. 2022/9940, 13.12.2022, (Lexpera).

⁸² “ayrıca kat maliklerince teras kata 20 cm kalınlığında beton atıldığı, kömürlük ve çatı yapıldığı böylece hasarlı binaya yeni bir yük yükledikleri...” Yar. 12. CD, E.2013/8258, K.2014/4319, 20.02.2014, (Lexpera).

⁸³ Yargıtay’da benzer kriterlerin mevcudiyetini sorumluluğun doğması bakımından aramaktadır. Bkz. “... inşaat malzemesi kalitesinin standartlara uygun olup olmadığı, binaların inşaat ruhsat projelerine uygun olup olmadığı ve uygun olmaması durumunda bunun yıkılmaya etkisi ile depremin binanın yıkılmasına olan etkisini de içerecek biçimde ayrıntılı rapor alınarak binanın yıkılması ve meydana gelen ölüm olayında konumları da dikkate alınarak kusurlu olanların belirlenmesi bakımından konularında uzman yeni bir bilirkişi heyetine dosyanın tevdi ile rapor alındıktan sonra sanıkların hukuki durumlarının tayin ve takdiri gerektiğinin gözetilmemesi...” Yar. 9. CD, E.2002/1715, K.2002/1810, 19.09.2002, (Lexpera).

hâitü'l-mâil ve cinâyet-i hâit gibi birçok mesele arasına serpiştirilmiştir.⁸⁴ Esasen klasik İslam hukukçuları tarafından ilgili konular ele alınırken yapı malikinin hukuki sorumluluğu kapsamında incelenmiş olsa da, biz konuyu günümüz ceza hukuku anlayışıyla ve İslam hukukunun öngördüğü temel ilke ve esaslar çerçevesinde cezaî sorumluluk bakımından incelemeye çalışacağız.

B. Tanım

Hanefi hukukçular öldürme ve yaralama fiillerini; kasten öldürme (*katlu'l-amd*); kasıt benzeriyle öldürme (*katl şibhu'l-amd*), hataen öldürme (*katlu'l-hata*), hata yerinde sayılan öldürme (*katl ma ucriya mecra'l-hata*), bir sebeple öldürme veya tesebbüben öldürme (*katl bi sebeb*) olmak üzere beşe ayırmışlardır.⁸⁵ İslam hukukçuları cinâyet-i hâit suçunu söz konusu öldürme çeşitlerinden tesebbüb kavramı kapsamındaki öldürme ve yaralama suçlarıyla birlikte ele almışlardır. Dolayısıyla cinâyet-i hâit'e tesebbüben katl veya cerh (*taksirle öldürme ve yaralama*) de denebilir.

Suçun terminolojik olarak daha iyi anlaşılabilmesi için, suçu oluşturan her bir kavram bakımından ayrıca bir inceleme yapmayı faydalı görüyoruz.

Cinâyet kavramı lügatte, “insanın nefesine yahut azasına veya mal veya ırzına taalluk eden fiil-i memnu’, mücazat-ı terhibiyeyi istilzam eden fiil⁸⁶, adam öldürme veya o derecede ağır sayılan suç, canilik⁸⁷, muahezeyi müstelzim olan herhangi bir

⁸⁴ Ergün, “Kusursuz Sorumluluğu,” 3-4; Kahveci, “Taşınmaz Maliki'nin Sorumluluğu,” 12.

⁸⁵ Üdeh, *et-Teşrü'u'l-Cinâiyi'l-İslâmi*, 2:8-9; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye ve Istilâhat-ı Fikhiyye Kamusu* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2018), 3:28-29; İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm Halebî, *Mülteka'l-Ebhur* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998), 308-313; Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebî Bekr Merginânî, *el-Hidâye fi Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî*, thk. Talâl Yûsuf (Beyrut: Dâru İhyâ'it-Türâsî'l-Arabî), 442; Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer Kudurî, *Muhtasaru'l Kudurî*, (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 4:184; Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd Mevsilî, *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr*, thk. Mahmud Ebu Dakîka (Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1937), 5:22.

⁸⁶ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, 483.

⁸⁷ Develioğlu, *Lugat*, 143; *Türkçe Sözlük*, 371; Ayrıca bkz. Esat Şener, *Açıklamalı – Madde Atıflı Hukuk Sözlüğü* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001), 122.

mâsiyet⁸⁸ şeklinde tanımlanmaktadır.⁸⁹ İslam hukukçuları cinâyet kavramını bütün suçları kapsayıcı bir terim olarak değil, genel kabule göre, daha dar bir anlamda öldürme, yaralama ve çocuk düşürme gibi insanın yaşam ve vücut bütünlüğüne yönelik saldırıları ifade etmek için kullanmışlardır.⁹⁰ Yine İslam hukuku kaynaklarında öldürme fiiline karşılık “cinâyet fi’n-nefs”⁹¹; yaralama fiiline karşılık ise “cinâyet fima dune’n-nefs”⁹² kavramlarının kullanıldığı görülmektedir.

Hâit kavramı lügatte; “*ihata eden, bir yeri çevreleyen duvar, tahta perde, çit, parmaklık vb. şeyler*” olarak tanımlanmaktadır.⁹³ Hâit-i mâil ise asıl halinden yarılmak, parçalanmak yahut yamulmak suretiyle ayrılan ve yıkılmaya meyleden duvar anlamına gelir.⁹⁴

Cinâyet-i hâit ise İslam hukukçuları tarafından temelde, “bir duvarın yıkılmak suretiyle bir kimsenin ölüm veya yaralanmasına sebep olması” şeklinde tanımlanmıştır.⁹⁵ Cinâyet-i hâit’e ilişkin olarak Mecelle’de⁹⁶ ve Mecelle gibi

⁸⁸ *Türk Hukuk Lûgâtı* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1956), 54.

⁸⁹ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019), 77.

⁹⁰ Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku -I- Genel Hükümler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 29; Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü* (Dimeşk: Daru'l-Fikr), 7:5611; Şemsü'l-Eimme Ebû Bekir Muhammed B. Ahmed Es-Serahsî, *Mebûsût*, ed. Mustafa Cevat Akşit (İstanbul: Gümüşev, 2018), 27:109; Miyâr-ı Adâlet, m.18.

⁹¹ Miyâr-ı Adâlet, m.2; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:10.

⁹² Miyâr-ı Adâlet, m.3; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:11.

⁹³ Develioğlu, *Lugat*, 312; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 169; Şener, *Hukuk Sözlüğü*, 262.

⁹⁴ Manastırlı İsmail Hakkı, *İslam Hukukumda Kişilere Karşı Suçlar (Mi'yâr-ı Adalet Şerhi)*, haz. Mustafa Avcı, Mansur Karadağ (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 149. Hâit-i mâil kavramı gibi mâil-i inhidam kavramı da yıkılmak üzere, yıkılmaya yüz tutan anlamlarına gelmektedir. Bkz. Şener, *Hukuk Sözlüğü*, 491. Günümüzde hâit-i mâil kavramı yerine mâil-i inhidam kavramının kullanıldığı ve bilhassa yıkılmaya yüz tutan yapılar hakkında mâil-i inhidam raporu tanzim edildiği bilinmektedir.

⁹⁵ Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:119; Türk Hukuk Lûgâtı, 54; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 77.

⁹⁶ Mecelle md.928'de cinâyet-i hâit, “Birinin duvarı yıkılıp da diğere bir zarar îrâs etse zamân lâzım gelmez. Fakat evvelce o duvar mâil-i inhidam olup da ona diğere bir kimse duvarını hedm et diye

kanunlaşmak üzere hazırlanan ve ceza hukukuna ilişkin bilgiler ihtiva eden Miyar-ı Adalet'te⁹⁷ birtakım bilgiler bulabilmek mümkündür. Ancak anılan metinlerde cinâyet-i hâit'e ilişkin açık ve seçik bir suç tanımlaması yapılmadığı, suçun unsurlarına ilişkin birtakım hususlara değinildiği görülmektedir.

Bu itibarla, yukarıda kavramlara ilişkin yaptığımız açıklamalardan da yola çıkarak ceza hukuku tekniği bakımından bir suç olarak cinâyet-i hâit'i bugünkü hukuk anlayışıyla tanımlayacak olursak; cinâyet-i hâit, yapımdaki bozukluk ve mevzuata aykırılık veya sonradan doğan bakım ve onarım ihtiyacı hususunda ilgili kimselere iltarda bulunulmasına rağmen gereğinin yerine getirilmemesi gibi dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışlar sonucunda bina veya yapı eserinin yıkılması ve bu yıkımın ölüm veya yaralamaya sebebiyet vermesi halidir.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere, cinâyet-i hâit deprem vesilesiyle meydana gelecek yıkılmalar ile bağdaştırılabilecek bir suç tipidir. Zira bina veya yapı eserinin yıkılması deprem yahut bir başka âfet ile gerçekleşebileceği gibi eskime, yıpranma gibi bir başka etken vesileyle de gerçekleşebilir. Nitekim cinâyet-i hâit'in suç olarak kabul edilip karşılığında yaptırım öngörülmesi başlı başına dikkat ve özen yükümlülüğüne uygun davranılması amacına matuftur. Dolayısıyla insan yıkımdan etkilenmemek yahut yıkımın etkilerini en aza indirmek için gerekli dikkat ve özeni göstermelidir.

tekaddüm ve tenbîh edip de duvarı hedm edecek kadar vakit geçmiş ise ol halde zamân lâzım gelir. Şu kadar ki, ol kimse hakk-ı tekaddüm ve tenbîh ashâbından olmak şarttır. Şöyle ki, o duvar eğer komşusunun hanesi üzerine yıkılmış ise tekaddüm eden kimse o hânenin sükkânından olmalıdır. Hariçten birinin tekaddüm ve tenbihi müfid olmaz. Ve eğer tarik-i has üzre yıkılmış ise tekaddüm eden kimse o tarikde hakk-ı müruru olan kesândan olmak lâzımdır. Ve eğer tarik-i âmm üzerine yıkılmış ise her kim olursa olsun tekaddüme hakkı vardır." şeklinde etraflıca açıklanmıştır.

⁹⁷ Miyar-ı Adalet'te m.106'da hâit-i mâil başlığı altında "Bir kimsenin duvarı diğer kimsenin üzerine yıkılıp onu telef etse duvar sahibine diyet lazım gelmez. Fakat evvelce ol duvar mâil-i inhidâm olup da telef-i nefis etmek ihtimâli galip olmakla onun sahibine diğer bir şahıs "duvarını nakzet" diye tekaddüm yani mazarrat-ı melhûzenin def' ve izalesi için evvelce tavsiye ve tenbih edip de duvarı nakz edecek kadar müddet mürûr edip nakzetmemiş ise ol halde diyet lazım gelir." şeklinde açıklanmıştır.

Her ne kadar İslam hukukçuları cinâyet-i hâit'i bir suç olarak kabul etseler de konunun detaylarına ilişkin birbirinden farklı yaklaşımlar sergiledikleri görülmektedir. Söz konusu ihtilafların detayları her bir mesele ekseninde ele alınacağından ayrıca bu başlık altında inceleme gereği duymadık.

C. Suçun Unsurları

1. Genel Olarak

Deprem, rüzgar⁹⁸ ve aşınıp yıpranma gibi bir vesileyle gerçekleşen yapı yıkılmaları sonrasında gerek yapı denetim firmalarının, müteahhitlerin, mimar ve mühendislerin gerekse de yapı maliklerinin cezai sorumluluğunun doğması birtakım şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Söz konusu şartlar ise cinayet-i hâit suçunun unsurlarını oluşturmaktadır.

Çalışmamızda cinayet-i hâit suçunu, suçun klasik unsurları teorisine göre incelemek yerine, yukarıda yaptığımız açıklamalar doğrultusunda cinayet-i hâit'in özel unsurlarını tespit edip söz konusu özel unsurlar ekseninde konunun detaylarına inip incelemeyi tercih ettik. Buna göre cinayet-i hâit; bina veya yapı eseri bulunması, failin bina veya yapı eseri ile ilgili taksirli bir fiilinin olması, faile tekaddümde bulunulması, failin fiilinin ölüm veya yaralamaya sebep olması ve failin fiili ile ölüm veya yaralama neticesi arasında nedensellik bağının bulunması şeklinde beş unsurdan oluşmaktadır.

2. Bina veya Yapı Eseri Bulunması

Cinayet-i hâit suçundan söz edebilmek için gerekli şartlardan ilki bir bina ya da yapı eserinin mevcudiyetidir. Bu itibarla suçun kapsamının belirlenmesi

⁹⁸ Fetâvâyi Hindîyye (Fetâvâyi Alemgirriye). çev. Mustafa Efe (Ankara: Akçağ Yayınları, 1986), 13:30; "Davalıya ait olan ve yine davalı tarafından benzin istasyonu olarak kullanılan yerdeki binanın çatı aralığı ile merdiven arasındaki açıklığı kapatmak için konulmuş olan sac levhanın, kuvvetli rüzgarın etkisi ile yerinden kurtulup, yakıt almak için orada bulunan davacının yüzüne çarparak yaralanmasına neden olduğu anlaşılmaktadır... Mahkemece zarar kapsamı belirlenerek sonucuna göre hüküm kurulmak gerekirken, davanın tümünden reddedilmiş olması usul ve yasaya uygun düşmediğinden kararın bozulması gerekmiştir..." Yar. 4. HD, E.2004/16308, K.2005/12788, 28.11.2015, (Lexpera).

bakımından bina ve yapı eseri kavramlarının ne anlama geldiğini ortaya koymak elzemdir.

3194 sayılı İmar Kanunu'nun 5. maddesinde bina; "kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılar" şeklinde; Emlak Vergisi Kanunu'nun 2. maddesinde ise "yapıldığı madde ne olursa olsun gerek karada gerek su üzerindeki sabit inşaatın hepsini kapsar... yüzer havuzlar, sair yüzer yapılar, çadırlar ve nakil vasıtalarına takılıp çekilebilen seyyar evler ve benzerleri bina sayılmaz." şeklinde tanımlanarak kapsamı belirlenmiştir.

Esasen binadan maksat, barınmak yahut diğer gereksinimlerini gidermek üzere insan tarafından yapılan, etrafı çevrili, üzeri az veya çok örtülü ve toprağa bağlı inşa eserleridir.⁹⁹ Binanın yapılmasına ilişkin usul ve planın ve hatta yapıldığı malzemenin önemi yoktur. Ev, daire, mahzen, garaj, ağıl vs. gibi şeyler binaya örnek olarak verilebilir.¹⁰⁰

Benzer şekilde İmar Kanunu'nun 5. maddesinde yapı; "karada ve suda, daimi veya muvakkat, resmi ve hususi yeraltı ve yerüstü inşaatı ile bunların ilave, değişiklik ve tamirlerini içine alan sabit ve müteharrik tesisler" şeklinde tanımlanmıştır.

Herhangi bir şeyin yapı eseri olarak nitelendirilebilmesi için o şeyin belirli niteliklere sahip olması gerekmektedir. Öncelikle yapı sabit olmalıdır. İş makinesi, araba, mobilya gibi sabit olmayan şeyler yapı olarak nitelendirilemez. Sabit kavramı yapının bir daha kaldırılmamak üzere kalıcı olarak yapılmasını ifade etmez. Geçici bir süre sabitlik de yeterlidir. Örneğin, kaldırılmak üzere kurulan sirk çadırı, gösteri iskelesi, sahne vb. yapı kavramı kapsamına girer. Ancak sadece

⁹⁹ Halûk Tandoğan, *Türk Mes'uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdî Mes'uliyet)* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2010), 186; Eren, *Borçlar Hukuku*, 751; Aykanat ve Aydın, "Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu," 214.

¹⁰⁰ Ahmet M Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2021), 453.

sabit olması da yeterli değildir. Doğrudan yahut dolaylı olarak toprağa bağlı bulunması da gerekir.¹⁰¹

Öte yandan bir şeyin yapı olarak nitelendirilebilmesi için onun insan eliyle yapılmış, değiştirilmiş veya hazırlanmış olması gerekmektedir. Bu unsur kendiliğinden oluşan mağaraları, kuyuları, tepeleri yapı eserinden ayırmaya yarar. Dolayısıyla baraj, tünel, suni tepe ve kıyının plaj haline getirilmesi gibi insan emeğinin bir ürünü olarak meydana gelenlerin dışında; mağara, kaya, ağaç, nehir gibi şeyler yapı eseri kapsamında değerlendirilemez.¹⁰²

Yapı eseri ile kastedilen şey, binanın bütünü olabileceği gibi balkon, merdiven, koridor mahzen vb. gibi mütemmim cüzleri yahut duruma göre teferruat niteliğindeki sabit bir merdiven de olabilir.¹⁰³ Görüldüğü üzere yapı eseri, insan eliyle yapılmış sabit ve toprağa bağlı olan herhangi bir şeyi ifade etmektedir. Dolayısıyla kapsamı bina kavramına göre çok daha geniştir.¹⁰⁴

Bina veya yapı eseri örneklerine klasik İslam hukuku kaynaklarında, fetvalarda ve yargı kararlarında ve günümüzde yazılan müstakil eserlerde sıkça rastlanmaktadır. Eserlerde bilhassa yıkılmaya yüz tutmuş duvarlar ve tehlikeli kuyular bahsi sıkça işlenmektedir. Bunun dışında, çukur, baca, oluk, saçak¹⁰⁵, cumba, sundurma, kanal, köprü ve balkon gibi yapı eserlerinin de sorumluluğa konu olduğu görülmektedir. Bu bakımdan pozitif hukukun bina veya yapı eseri kavramına yaklaşımı ile İslam hukukunun yaklaşımının benzer olduğu söylenebilir.

¹⁰¹ Tandoğan, *Türk Mes'uliyet Hukuku*, 187; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 454; Eren, *Borçlar Hukuku*, 751.

¹⁰² Tandoğan, *Türk Mes'uliyet Hukuku*, 189; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 455; M. Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012), 2:168.

¹⁰³ Eren, *Borçlar Hukuku*, 751.

¹⁰⁴ Aykanat ve Aydın, "Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu," 215.

¹⁰⁵ "Binanın çatısına yeterince sağlamlaştırılmadan ve tehlike yaratacak şekilde sac levha monte edilmesi binanın kullanımına bağlı bir olgu olduğundan Borçlar Yasası 58. maddesinde açıklanan binanın korunmasındaki kusur kapsamında değerlendirilmeli ve davalı bina sahibi zarardan sorumlu tutulmalıdır." Yar. 4. HD, E.2004/16308, K.2005/12788, 28.11.2015, (Lexpera).

Bütün bunlara ilavaten, malikin cinâyet-i hâit suçundan sorumlu olabilmesi için bina veya yapı eserinin tamamlanmış ve özgülenme amacına uygun olarak kullanılmaya başlanmış olması gerekmektedir.¹⁰⁶ Eserin yüklenici vs. tarafından yapımı, değiştirilmesi veya tamir edilmesi sırasında verilen zararlar bu kapsamda değil başka bir konu kapsamında sorumluluğa konu olur.¹⁰⁷ Zira ileride detaylarına inileceği üzere, bakımsızlıktan bahsedebilmek için bina veya yapı eserinin tamamlanması zorunludur.¹⁰⁸ Dolayısıyla ortada bir bina yahut yapı eseri yoksa meydana gelen zararlı netice cinayet-i hâit kapsamında değerlendirilemeyecektir.¹⁰⁹

¹⁰⁶ "Bakımsızlıktan veya bakım eksikliğinden söz edebilmek için bir inşa eserinin bitmiş ve kullanım amacına özgülenmiş olması gerekir." Yar. 3. HD, E.2013/15721, K.2014/961, 27.01.2014, (Lexpera).

¹⁰⁷ Eren, Borçlar Hukuku, 753; Oğuzman ve Öz, Borçlar Hukuku, 2:168; Hasan Tahsin Gökcan, Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 383; "Zeyd-i neccâr Amr'ın menziline meremmet ederken Amr'ın menzili Amr'ın sun'unsuz Zeyd'in üzerine münhedim olup Zeyd fevt olsa verese Amr'a mücerred "Senin menzilin münhedim olmakla fevt oldu" diye Zeyd'in diyeti namına Amr'dan nesne almağa kadir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar." Feyzullah Efendi, Fetâvâ-yı Feyziye, haz. Süleyman Kaya (İstanbul: Klasik Yayınları, 2009), 445 (no:2594); "Bir adam, bir topluluğu, bir duvarı yıktırmak için icarlar; onların duvar yıkmasından dolayı da bir adam ölürse; bu, ister çalışanlardan birisi olsun, isterse bir başkası olsun; tazminat yılanlara aittir. Keffâret de onlara aittir; duvar sahibine ait değildir." Fetâvâ-yı Hindiyeye, 13:32.

¹⁰⁸ Tandoğan, Türk Mes'uliyet Hukuku, 192.

¹⁰⁹ Yargıtay'da inşaat şeklinde yapımın devam etmesi halini bina olarak kabul etmemektedir. Bkz. "Dosya kapsamına göre; sanıklar Muzaffer ve Yavuz A.'ın inşaatın 4. kat zemin betonunun dökülmesi sırasında, inşaat kalıbının esnemesi sonucu yıkılmasından dolayı mağdur Yaşar K.'in Gümüşhane Devlet Hastanesi Baştabipliğinin 04.12.2006 tarihli ve 3767/2672 numaralı raporuna göre "basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek" şekilde taksirle yaralanmasına sebep oldukları ve mağdurun da şikayetçi olmadığı olayda, sanıklar hakkında 5237 sayılı Kanununun 171/1-a maddesine aykırılık nedeniyle cezalandırılmasına karar verilmiş ise de, anılan Kanununun 171/1-a maddesinin (b) bendinde, taksirle bina çökmesine, toprak kaymasına, çık düşmesine sel veya taşkına neden olmanın suç sayıldığı, ancak maddi olayda çöken yerin bina olmadığı ve bu nedenle eylemin anılan madde kapsamına girmediği halde yazılı şekilde mahkumiyet kararı verilmesinde isabet görülmediğinden" Yar. 9. CD, E.2007/8398, K.2007/7111, 8.10.2007, (Lexpera).

3. Failin Bina veya Yapı Eseri ile İlgili Taksirli Bir Fiilinin Olması

Cinâyet-i hâit suçunun fiil unsurunu ölüm veya yaralama neticesine sebep olan bina veya yapı eserinin yapılışında yahut sonradan kullanılmasında meydana gelen dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışlar oluşturur.

Fail taksirli fiilini; kolon kesmek, fazla beton yüklemek ve duvar ve kirişleri tahrip etmek biçiminde icrai; eskime, yıpranma gibi bir sebeple doğan bakım ve onarım ihtiyacını gidermemek biçiminde ihmali hareket işleyebilir.¹¹⁰

Esasen cinâyet-i hâit suçu bakımından failin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı fiili ya yapım esnasında ya da sonradan meydana gelen bir sebeple gerçekleşebilir.¹¹¹ Dolayısıyla fiil unsuru; başlangıçtaki ve sonraki dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık olarak ikiye ayrılır.¹¹²

Her ne kadar gerek binalar gerekse de diğer yapı eserleri kişilerin yaşamı, barınması ve gündelik hayatlarını sürdürüp mesleklerini icra edebilmeleri için zorunlu yapılar da bu durum söz konusu bina veya yapı eserlerinin gelişigüzel şekilde yapılmasını yahut bakımlarının ihmal edilmesini ve bu surette bir başkasına zarar verilmesi hususunu haklı kılmaz.¹¹³ Gerekli malzemenin eksik, kalitesiz yahut yanlış kullanılması, zemin etüdü yapılmaması veya proje kurallarına uyulmaması gibi bir sebeple başlangıçta ruhsata uygun olmayan bir yapı inşa edilmesi ve bu yüzden ölüm veya yaralama neticelerinin meydana

¹¹⁰ Kahveci, "Taşınmaz Maliki'nin Sorumluluğu," 8; Kaşif Hamdi Okur, *İslam Hukukunda Sosyal Sorumluluk Akile Örneği* (Ankara: İsam Yayınları, 2017), 232.

¹¹¹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5791; Başlangıçtaki mevzuata aykırılık ve bakımsızlığın varlığı tespit edilirken, mevcut koşullara ve özellikle de bina yahut yapı eserinin hangi amaca özgülendiği dikkate alınmalıdır. Yalnızca birkaç evin sakinlerinin geçtiği köprü ile şehirlerarası otoyol üzerindeki köprünün aynı sağlamlığa sahip olması gerekmez ve beklenmez. Tandoğan, *Türk Mes'uliyet Hukuku*, 192.

¹¹² "Bina veya yapı eseri malikinin sorumluluğu, yapı eserinin yapımındaki bozukluğa veya bakımındaki eksikliğe dayanmaktadır. Sorumluluğun doğmasında, yapılıştaki bozukluk- bakım eksikliği ayrımının bir önemi bulunmamaktadır. Zira malikin sorumlu olması için bakım eksikliği veya yapılıştaki bozukluktan herhangi birinin varlığı yeterli görülmektedir." Yar. HGK, E.2017/439, K. 2017/1463, 29.11.2017, (Lexpera).

¹¹³ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 452.

gelmesi durumunda sorumluluğun doğacağı hususunda İslam hukukçuları fikir birliği içerisinde. ¹¹⁴ Zira fail, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmak suretiyle hukuka aykırı bir davranış icra etmiştir. Dolayısıyla sorumluluğunun doğması kaçınılmazdır. ¹¹⁵

Her ne kadar İslam hukuku kaynaklarında başlangıçtaki yapım bozukluğundan dolayı yapı malikinin sorumluluğundan söz edilip başkaca kimselerin sorumluluğuna değinilmemiş olsa da, bu durum eserlerin yazıldıkları dönem itibariyle bina veya yapı eserinin inşa edilmiş sürecine katılan kişi ve kurum sayısının az olması ve temelde inşa sürecinin yapı maliki tarafından sevk ve idare edilmesi sebebiyledir. Günümüzde ise bina veya yapı eserinin inşa edilmiş sürecine;

¹¹⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5791; Deprem sebebiyle meydana gelen zararlı neticelerin ekseriyetle, yapı hataları bulunan bir bina veya yapı eseri inşa edilmesi yahut deprem bölgesinde inşa edilecek bina veya yapı eserine ilişkin proje kurallarına uyulmaması şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Başpınar ve Altunkaya, "Depremden Doğan Zararların Tazmininde Zamanaşımının Başlaması ve Süresi," 99.

¹¹⁵ Serahsî, *Mebûsât*, 27:10; İbrâhîm Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, 371; Merginânî, *el-Hidâye*, 4:478; Mevsilî, *el-İhtiyâr li-Ta'lîl'l-Muhtâr*, 5:47; Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.181; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:119.

yapı maliki¹¹⁶, yapı denetim kuruluşları¹¹⁷, müteahhitler, işi yapan ustalar¹¹⁸, mimar ve mühendisler gibi fenni mesuller¹¹⁹ ve denetlemek göreviyle belediye

¹¹⁶ “yapı sahibi olarak sanık ...'ın binanın yapımından sorumlu olduğu halde yürürlükteki imar kurallarına uygun bir inşaat yaptırmamasından dolayı sorumluluğu bulunduğu ve yürürlükteki kurallara uygun bir inşaat yaptırmak bakımından dikkat ve özeni göstermeyen, binadaki malzeme ve donatı yetersizliklerini denetlemeyen, bu nedenle 1. derece deprem bölgesinde bulunan...apartmanının bu yetersizlik ve eksiklikler nedeniyle tamamen çökmesine ve yirmi kişinin göçük altında kalarak ölmesine, birden fazla kişinin de yaralanmasına asli kusurlu olarak neden olan sanık...’ın yıkılan binanın proje aşamasında, yapım aşamasında ve iş bitimi aşamasında, üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmediği, öngörülebilir bu netice bakımından dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davrandığından bilinçli taksirle öldürme suçundan mahkûmiyetine karar verilmesi gerekirken, oluşa ve dosya kapsamına uygun olmayan gerekçelerle beraatine karar verilmesi ...” Yar. 12. CD, E.2023/585, K.2023/2400, 04.07.2023, (Lexpera).

¹¹⁷ Yapı denetim kuruluşlarının sorumluluğu; 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun’un 3. maddesinde “Yapı denetim kuruluşları, denetçi mimar ve mühendisler, proje müellifleri, laboratuvar görevlileri ve yapı müteahhidi ile birlikte yapının ruhsat ve eklerine, fen, sanat ve sağlık kurallarına aykırı, eksik, hatalı ve kusurlu yapılmış olması nedeniyle ortaya çıkan yapı hasarından dolayı yapı sahibi ve ilgili idareye karşı, kusurları oranında sorumludurlar. Yapıda, yapı kullanma izni alındıktan sonra, ilgili idareden izin alınmadan yapılacak esaslı tadilatın doğacak yapı hasarından, izinsiz tadilat yapan sorumludur. Yapı denetim kuruluşu; yazılı ihtarına rağmen yapı sahibi tarafından önlemi alınmayan, parsel dışında meydana gelen ve yapıda hasar oluşturan yer kayması, çığ düşmesi, kaya düşmesi ve sel baskınından doğan hasarlardan sorumlu değildir. Yapı denetim kuruluşlarının yöneticileri, ortakları, denetçi mimar ve mühendisleri ile proje müellifleri, laboratuvar görevlileri ve yapı müteahhidi; bu Kanunun uygulanmasından dolayı ortaya çıkan yapı hasarından sorumludur.” şeklinde düzenlenmiştir.

“Yapı ruhsatını düzenleyen ve kontrol eden sanıklar ... ve ... tarafından inşaatına başlanılacak yapının mimari, statik hesap raporu ve elektrik tesisat projeleri tam ve usulüne uygun şekilde hazırlanmamış olmasına rağmen, yapı ruhsatı verilmesi nedeni ile; 3194 sayılı İmar Kanununun “Ruhsat alma şartları” başlıklı 22. maddesi hükmüne aykırı davrandıkları, objektif olarak var olan dikkat ve özen yükümlülüğünü öngörebilecek ve yerine getirebilecek durumda olmalarına rağmen, İmar Kanununa, 1997-Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik hükümlerine ve dönem itibarıyla bilim ve fennin gerektirdiği teknik şartlara aykırı davranarak mevcut sonucun gerçekleşmesinde etkili oldukları anlaşılan sanıklar ... ve ...'nın, meydana gelen ölümler bakımından eylemlerinin bilinçli taksirle öldürme suçunu oluşturduğunun anlaşılması karşısında; hükümlerde hukuka aykırılık bulunmamış olup, sanıklar müdafinin bu konudaki temyiz sebepleri yerinde görülmemiştir.” Yar. 12. CD, E.2023/4417, K.2023/3146, 20.09.2023, (Lexpera).

yetkilileri gibi birçok kişi ve kurum katılmaktadır. Dolayısıyla yapıdaki bozukluk sebebiyle meydana gelecek ölüm veya yaralama hadiselerinden bina veya yapı eserinin inşa edilmiş sürecine katılan ve kusuru tespit edilen her bir kimse ayrı ayrı sorumlu olabilecektir. Aksinin kabulü ise hükmün konuluş amacına aykırıdır.

İslam hukuku kaynaklarında bina veya yapı eserine hukuka aykırı şekilde giriş, saçak veya ağaç gibi bir şey eklenmesi sonrasında meydana gelen ölüm veya yaralama hadiselerinden, mülkiyet defalarca el değiştirmiş olsa bile, yapıyı başlangıçta hukuka aykırı olarak inşa eden kimse sorumlu tutulmaktadır. Ayrıca İslam hukukçuları cinâyet-i hâit suçu bakımından başlangıçtaki hukuka aykırı yapıyı izah ederken saçak veya cumba çıkarma durumuna atıf yapmaktadır.¹²⁰ Dolayısıyla cinâyet-i hâit suçu bakımından da bu durum esas alınabilir ve

¹¹⁸ “Sanık ...'in inşaat ustası olarak inşa sorumluluğunu üstlendiği, binayı inşaat tekniğine uygun bir şekilde imal etmede gerekli dikkat ve özeni göstermediği için sorumluluğunun bulunduğu,” Yar. 12. CD, E.2020/12133, K.2022/10714, 27.12.2022, (Lexpera).

¹¹⁹ “23.10.2011 tarihinde saat 13:41 sıralarında, merkez üssü Kasımoğlu köyü civarı olan değeri değişik kuruluşlara göre 7,1 ile 7,3 arasında değişen, odak derinliği 19,02 km olan depremin meydana gelmesi üzerine, Camikebir Mahallesi'nde bulunan Vural Apartmanının yıkılması ve çökmesi sonucu üç kişinin göçüğe (depreme) bağlı olarak öldüğü, bina sahibi ve müteahhidinin sanık ..., inşaatın teknik uygulama sorumluluğunu üstlenen inşaat mühendisinin (fenni mesul) sanık ... olduğu olayda; 3194 sayılı İmar Kanununun (3194 sayılı Kanun) 28. maddesinde yapının fenni mesuliyetini üzerine alan meslek mensuplarının, (fenni mesul mimar ve mühendisler uzmanlık alanlarına göre) yapının, tesisatı ve malzemeleri ile birlikte, Kanuna, ilgili diğer mevzuata, uygulama imar planına, ruhsata, ruhsat eki etüt ve projelere, standartlara ve teknik şartnamelere uygun olarak inşa edilmesini denetlemekle görevli olduğu, ruhsat ve eklerine aykırı olarak yapılması halinde durumu ruhsatı veren Belediyeye bildirmekle mükellef olduğunun düzenlendiği, sanık ...'nin fenni mesul olmaktan kaynaklanan denetim görevini yerine getirmeye, dolayısıyla binanın yıkılmasına neden olan imalat hatalarından sorumlu olduğu, sanık ...'in ise, söz konusu binanın sahibi ve müteahhidi olarak yapımından sorumlu olduğu halde, yürürlükteki kurallara uygun bir inşaat yaptırmak bakımından kendi üzerine düşen dikkat ve özeni göstermemesi nedeniyle kusurlu olduğunun kabul ve tespit edildiği....” Yar. 12. CD, E.2022/7981, K.2023/4116, 18.10.2023, (Lexpera).; Benzer yönde diğer bir karar için bkz. Yar. 12. CD, E.2020/4569, K.2023/4118, 18.10.2023, (Lexpera).

¹²⁰ Bkz. İbrâhîm Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, 371; Serahsî, *Mebûsât*, 27:11; Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.181; Merginânî, *el-Hidâye*, 4:478.

başlangıçta mevzuata aykırı bina veya yapı eseri inşa edilmiş sürecine katılan, yukarıda sayılan, kişi ve kurumların sorumluluğu doğabilir.

Mecelle’de de başlangıçtaki hukuka aykırılığa işaret eden hükümler bulunmaktadır. Buna göre m.7’de “Zarar kadîm olmaz.” denilerek öteden beri var olsa da hukuka aykırı durumun geçerlilik kazanamayacağı ve bu durumdan bir zararlı netice doğarsa bunun giderileceği belirtilmiş, m.1214’te “Tarîk-i ‘âmm üzerinde alçak çıkıntılar ve şehnişînler gibi mârreye zarar-ı fâhişi olan şeyler kadîm olsa bile ref’ ettirilir.” denilerek başlangıçtaki hukuka aykırılıktan dolayı zararlı yapıların ortadan kaldırılacağı ifade edilmiştir.

Başlangıçta mevzuata uygun ve sağlam bir şekilde inşa edilen bina veya yapı eserinin sonradan eskime, yıpranma gibi sebeplerle yıkılmaya yüz tutar bir hal alması durumunda meydana gelecek olan ölüm veya yaralama neticelerinden cezai sorumluluğunun doğup doğmayacağı hususunda İslam hukukçuları ihtilaf içerisinde. ¹²¹ Şafii hukukçular ve Hanbeli hukukçuların bir kısmına göre böyle bir durumda sorumluluk doğmaz. Zira malik, yapıyı başlangıçta mevzuata uygun ve sağlam bir şekilde inşa etmiştir. Hanefi, Maliki hukukçular ve Hanbeli hukukçuların diğer kısmına yani cumhur hukukçuya göre ise teferruatında farklılıklar olmakla birlikte belirli şartlar dahilinde yapı malikinin sorumluluğu doğar. ¹²² Bu konuya ilişkin detaylar bir sonraki başlık altında irdelenecektir.

4. Faile Tekaddümde Bulunulması (Malike İhtarda Bulunulması, Tehlikeden Haberdar Edilmesi)

a. Genel Olarak

Tekaddüm kavramı lügatte; “önce gelme, önce davranma¹²³, bir mazarratın izalesini ihtar etme¹²⁴, beklenti halinde olan bir zararın ortadan kaldırılması için ilgililere önceden verilen tavsiye ve uyarı¹²⁵” gibi anlamlara gelmektedir. Mecelle

¹²¹ Aykanat ve Aydın, “Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu,” 219.

¹²² Kahveci, “Taşınmaz Maliki’nin Sorumluluğu,” 14-15; Ergün, “Kusursuz Sorumluluğu,” 126.

¹²³ Develioğlu, *Lugat*, 1024.

¹²⁴ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türki*, 424.

¹²⁵ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 560.

md. 889'da kavrama "Tekaddüm, mazarrat-ı melhûzanın def' ve izalesi için evvelce tenbih ve tavsiye etmektir." şeklinde bir tanım getirilmiştir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, hukuk terimi olarak tekaddüm, gerçekleşmesi umulan, beklenen bir zararın önlenip giderilmesi için ilgili kimselere önceden yapılan bir ihtardan ibarettir.¹²⁶ Bu itibarla çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde tekaddüm kavramı yerine pozitif hukukumuzda da karşılığı bulunan ihtar kavramını kullanacağız.

İlgili kimseye önceden ihtarda bulunulması, yıkılmaya yüz tutan duvarın yıkılması ve suç teşkil eden zararlı neticeye yol açması sonrasında ilgilinin duvarın yıkılmaya yüz tutar bir halde olduğunu bilmediğine dair getireceği kurtuluş kanıtını bertaraf etmek amacına matuftur.¹²⁷ Dolayısıyla malik sonradan yıkılmaya yüz tutar bir hal alan yapının yıkılmaya yüz tuttuğuna dair kendisine yapılan ihtara rağmen yapının bakım ve onarımını gerçekleştirmezse meydana gelecek olan neticeden gerek hukuki gerekse de cezai sorumluluğu doğacaktır.¹²⁸ Ancak

¹²⁶ Zuhaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühü, 7:5793; Bilmen, Hukuk-ı İslamiyye, 3:120. "Melhuz bir mazarratın def ve izalesi için evvelce tenbih ve ihtarda bulunmaktır." Türk Hukuk Lügati, 331.

¹²⁷ Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:120; Günümüzde yapı malikinin sorumluluğunu düzenleyen 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 69. maddesinde malike kurtuluş kanıtı getirme imkânı tanınmamıştır. "...bir bina ya da diğer bir imal olunan eserinin bizatihi kendisinden kaynaklanan bir nedenle oluşan zarardan sorumluluğu kapsamakta olup, niteliği itibariyle kusursuz sorumluluk türlerinden olağan sebep sorumluluğudur. Burada malike kurtuluş kanıtı sunma olanağı tanınmamıştır. Malik, ancak illiyet bağıni kesen sebeplerin (mücbir sebep, zarar görenin kendi kusuru, üçüncü kişinin ağır kusuru gibi) varlığı durumunda sorumluluktan kurtulabilir." Yar. 3. HD, E.2022/6589, K.2023/2988, 31.10.2023, (Lexpera).

¹²⁸ "Zeyd'in mülk menzilin duvarı Amr'ın ehl ü iyâlinin mürûr edecekleri yere mâil oldukda Amr, Zeyd'e tenbih ü takaddüm edip, badehu Zeyd işğa etmeyip (kulak asmayıp) birkaç zaman ihmâl ettikte o duvar Amr'ın oğlu Bekir'in üzerine yıkılıp Bekir helâk olsa hâlen Amr, Zeyd'den Bekir'in diyetini almağa kâdir olur mu? el-Cevâb: Olur." Çatalcalı Ali Efendi, Açıklamalı Osmanlı Fetvâları Fetâvâ-yı Ali Efendi, haz. H. Necati Demirtaş (İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2014), 2:474; Yargıtay kendisine tekaddüm niteliğinde olacak şekilde bildirimde bulunulmasına rağmen gerekli önlemleri almayan sanığın bilinçli taksirle ölüme sebebiyet verme suçundan sorumlu olacağını kabul etmiştir. "binanın taşıyıcı sisteminin uygun bulunmadığının, bu sınıfa giren binalardan olası bir depremde çok kötü olmayan bir davranış beklendiğinin, bu nedenle de binanın Türkiye Deprem Yönetmeliğindeki bazı yönetmelik maddelerinde belirtilen hususları yerine getirmediğinin, binada güçlendirme projesi ve iyileştirme çalışmaları yapılması gerektiğinin ve tüm bu sebeplerle binanın risk

önemle ifade etmek gerekir ki, ilgili kimseye ihtarda bulunulması gerekliliği, yapının başlangıçta hukuka uygun olarak inşa edilip sonradan herhangi bir sebeple yıkılmaya yüz tutar hale gelmesi durumuna mahsustur. Bu bakımdan başlangıçta hukuka aykırı olarak inşa edilen bina veya yapı eseri için ilgili kimselere ihtarda bulunma zorunluluğu yoktur.¹²⁹

İlaveten sonradan doğan bakım ve onarım ihtiyacının gereğinin yerine getirilmemesi sebebiyle meydana gelen ölüm veya yaralama neticesinden yapı malikini sorumlu tutulabilmek için ihtarın gerekip gerekmeyeceği, diğer bir deyişle, ihtarda bulunmanın cinayet-i hâit'in bir unsuru olup olmadığı hususu da İslam hukukçuları arasında tartışmalıdır. Buna göre, ihtarı cinâyet-i hâit'in bir unsuru olarak kabul eden hukukçular ekseriyetle Hanefi hukukçulardır. Maliki hukukçulara göre de yapı malikinin sorumluluğunun doğması için ihtar gerekmele birlikte söz konusu ihtarın şahitler huzurunda yapılması aranmaktadır.¹³⁰ Şafii hukukçular ise ilk başta hukuka uygun olarak yapılan bir yapının sonradan yıkılmaya yüz tutar hale gelmesi durumunda yapı malikinin meydana gelen neticeden zaten sorumlu olmadığını kabul ettiklerinden bu

taşıdığımın belirtilmesine rağmen, tüm bu tespitlerden haberdar olan sanığın yaşanabilecek olası bir depremde binanın yıkılabileceğini öngördüğü, buna karşın oteli kesin hasar tespit çalışmaları sonuçlandırılıp güvenli olduğu anlaşılan kadar işletmeye ara vermesi gerekirken, yeniden bir deprem yaşanmayacağına ilişkin hatalı güveni sebebiyle muhtemel bir deprem riskinin gerçekleşmeyeceği düşüncesi ile ve önceki tecrübelerinin olumsuz sonuçlanmasına yönelik hatalı güveni ile 23.10.2011 tarihindeki ilk depremden sonra depreme dayanıklılık testi yaptırmaksızın oteli işletmeye devam ettiği, bu suretle sanık hakkında bilinçli taksir koşullarının oluştuğu anlaşıldığından, sanık hakkında temel cezadan TCK'nın 22/3. maddesi gereğince arttırım yapılması gerektiğinin gözetilmemesi..." Yar. 12. CD, E.2020/1794, K.2022/1215, 17.02.2022, (Lexpera).

¹²⁹ Bkz. Merginânî, *el-Hidâye*, 4:478; İbrâhîm Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, 371; Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.181; Hocaeminefendizade Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), 4:1715; "Zeyd mülk menziline duvarını bina eder oldukça ibtidâ tarîk-i âma mâil bina etmekle mârreden Amr'ın üzerine yıkılıp helak olsa veresi Amr'ın diyetini Zeyd'den almağa kâdir olurlar mı? *el-Cevab: Olurlar*" Heyet, *Netîcetü'l-Fetâvâ*. haz. Süleyman Kaya vd., (İstanbul: Klasik Yayınları, 2014), 371 (no:1725).

¹³⁰ Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:123; Bazı Maliki hukukçular, yapının doğuracağı tehlikenin görünür olduğu durumlarda, tekaddüm de bulunulmamış olsa da malikin meydana gelecek zararlı neticeden sorumlu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Okur, *Akile Örneği*, 232.

hususla ihtarı da gerekli görmezler.¹³¹ Zahirilerin görüşü de buna benzerdir.¹³² İbn Ebu Leyla, Ebu Sevr ve Hanbeli hukukçular ise yapı malikine herhangi bir uyarı ve tenbihte bulunulmasını aramaz ve sonradan ortaya çıkan bir sebeple yapının yıkılması halinde malikin sorumlu olduğunu kabul ederler.¹³³ İhtar hususunda Hanbeli hukukçuların görüşü, zararın giderilmesi esasına dayanan, kamu yararına daha uygun olan, günümüz İslam hukukçuları tarafından da kabul gören ve yapı malikinin sorumluluğu bakımından Türk Borçlar Kanunu'nda kabul edilen kusursuz sorumluluğa yakın bir anlayıştır.¹³⁴

Esasen yapının sonradan yıkılmaya yüz tutar hale gelmesi ve bu durumun ilgili kimseye bildirilmesine rağmen gerekli bakım ve onarımı yapmaması sonucunda yıkılması halinde kıyasa göre malikin sorumluluğundan söz edilemez. Zira burada yapı maliki suç teşkil eden bir davranışta bulunmamıştır. Ancak Hanefi hukukçular ise burada istihsanı esas almışlar¹³⁵ ve buna gerekçe olarak duvarın yıkılmaya yüz tutar ve meyilli bir hale gelmesiyle yolun havasını işgal ettiğini, ilgili kimseye bu durumun bildirilmesiyle işgal edilen yerin boşaltılmasının istenmiş olacağını ve bakım ve onarım suretiyle bu durumu düzeltebilecek kimsenin gerekli işlemleri yapmamış olmasıyla dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık sebebiyle sorumluluğunun doğacağını ileri sürmüşlerdir. Bu görüş Hz. Ali, Şurayh, Nehaî, Şa'bî ve başkaca tâbiûn hukukçularından da rivayet edilmiştir.¹³⁶

İslam hukukçuları ihtar hususunun anlaşılabilmesi için rüzgarın kişinin kucağına getirdiği nesne bakımından birtakım benzetmelerde bulunmuşlardır.

¹³¹ Bkz. Serahsî, *Mebûsât*, 27:10; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5792.

¹³² Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:124; Aykanat ve Aydın, "Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu," 222.

¹³³ Okur, *Akile Örneği*, 232.

¹³⁴ Aykanat ve Aydın, "Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu," 223.

¹³⁵ Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l Hükkâm*, 2:1715; *Fetâvâ-yı Hindiyeye*, 13:21.

¹³⁶ Serahsî, *Mebûsât*, 27:10; Ayrıca bkz. Mevsilî, *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr*, 5:46; Yapı sahibi sorumlu tutulmadığı takdirde, yapının bakım ve onarım eksikliği giderilmeyecek, oradan gelip giden kimseler can korkusuyla geçecek yahut bu sebepten geçemeyecek ve dolayısıyla mağdur olacaklardır. Genel bir mağduriyet mevcut olduğunda bunu önlemek vaciptir. Merginânî, *el-Hidâye*, 4:477.

Buna göre ihtarda bulunulmadan önceki hal, rüzgarın kişinin kucağına getirdiği başkasına ait bir nesnenin sahibi istemeden önce telef olmasına; ihtarda bulunulmasından sonraki hal ise rüzgarın kişinin kucağına getirdiği başkasına ait bir nesnenin sahibinin istemesine rağmen verilmemesi durumunda telef olmasına benzetilmiştir.¹³⁷

İslam hukukçuları yapının yıkılmasının doğurduğu sonuçlar bakımından meydana gelen ölüm ve yaralama hadiseleri noktasında da ihtarın gerekip gerekmemesi hususunda birtakım değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Buna göre, bir kimse bir yapının yıkılmasıyla bir kuyuya, çukura düşüp ölse şayet önceden yapı malikine ihtarda bulunulmuş ve gerekli bakım ve onarımı yaptırmamışsa meydana gelen neticeden yapı maliki sorumlu olur. Ancak yapı malikine daha önceden bir uyarıda bulunulmamışsa bu durumda meydana gelen neticeden sorumluluk kuyu sahibine, çukuru kazan kimseye ait olacaktır.¹³⁸ Yine yapının yıkılması sonrasında enkazın kaldırılması hususunda da bir değerlendirmede bulunmuşlardır. Umuma ait yola doğru yıkılan yapının enkazının, moloz yığınının kamuya zarar verme ihtimali bulunduğu ve kamuya ait bir yolu işgal etmiş olduğundan enkazı, moloz yığınını kaldırması hususunda kendisine ihtarda bulunan kimse, söz konusu enkaz ve moloz yığınını kaldırmaz ve bir kimsenin ayağının takılıp düşmesi gibi bir sebeple yaralanması veya ölmesi halinde olduğu gibi enkaz veya molozun varlığı sebebiyle suç teşkil eden zararlı netice meydana gelirse bu durumda enkaz ve moloz yığının sahibinin sorumluluğu doğacaktır.¹³⁹ Zira toplumun zararını def etmek için bir şahsın zarara katlanması tercih edilir.¹⁴⁰ Söz konusu yaklaşım, Ebu Yusuf'a göredir. İmam Muhammed ise enkazı kaldırması için ihtar olmasa bile enkaz sahibinin sorumluluğunun doğacağını ileri sürmüştür.¹⁴¹

¹³⁷ Mevsilî, *el-İhtiyâr li-Ta'lîl'l-Muhtâr*, 5:47; Merginânî, *el-Hidâye*, 4:477; Serahsî, *Mebûât*, 27:10.

¹³⁸ Yakub b. İbrahim b. Habîb Ebû Yûsuf, *el-Harâc*, thk. Tâhâ Abdurraûf Sa'd, Sa'd Hasan Muhammed (Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li'tTurâs), 175.

¹³⁹ Merginânî, *el-Hidâye*, 4:479; Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.182; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:120.

¹⁴⁰ Manastırlı İsmail Hakkı, *Mi'yâr-ı Adalet Şerhi*, 194.

¹⁴¹ Mevsilî, *el-İhtiyâr li-Ta'lîl'l-Muhtâr*, 5:47.

Günümüzde de İslam hukuku bakımından tekaddüm (ihtar) addolunabilecek benzer müesseseler öngörüldüğü gözlemlenmektedir. Örneğin, TBK'nın "zarar tehlikesini önleme" başlıklı 70. maddesinde "Bir başkasına ait bina veya diğer yapı eserlerinden zarar görme tehlikesiyle karşılaşan kişi, bu tehlikenin giderilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını hak sahiplerinden isteyebilir." denilerek ilgili kimselere tehlikenin giderilmesini talep etme hakkı tanınmıştır.¹⁴²

Benzer şekilde İmar Kanunu'nun "yıkılacak derecede tehlikeli yapılar" başlıklı 39. maddesinde "...bir kısmı veya tamamının yıkılacak derecede tehlikeli olduğu belediye veya valilik tarafından tespit edilen yapıların sahiplerinin adrese dayalı nüfus kayıt sistemindeki adreslerine tehlike derecesine göre bunun izalesi için belediye veya valilikçe üç gün içinde tebligat yapılır. Yapı sahibine bu şekilde tebligat yapılamaması hâlinde bu durum tebligat yapan idarenin internet sayfasında 30 gün süre ile ilan edilir ve tebligat varakası tebliğ yerine kaim olmak üzere tehlikeli yapıya asılır ve keyfiyet muhtarla birlikte bir zabıtla tespit edilir..."¹⁴³ denilerek devletin ilgili kurumları tarafından yıkılmaya yüz tutan bina veya yapı eseri sebebiyle doğması muhtemel zararın izale edilmesi için bu durumun yapı malikine bildirilmesi istenmiştir.

b. İhtarda Bulunma Hakkı

Geçerli bir ihtardan söz edebilmek için ihtarda bulunan kimsenin buna hakkı olmalıdır. Buna göre yıkılmaya yüz tutar bir hal alan yapının malikini uyarma hakkı, yapı şayet komşu yapıya doğru meyletmişse, eğilmişse orada oturan kimselerin hakkıdır. Zira böylesi bir durumda zarar muhtemelen komşu yapı ve içerisinde yaşayan insanlar bakımından meydana geleceğinden bu hususta ihtarda bulunma hakkı onlara aittir. Bir başkasının yıkılmaya yüz tutan yapının

¹⁴² Tekaddümden farklı olarak burada sorumluluğun doğması için tehlikenin giderilmesini istemek zorunluluğu bulunmamaktadır.

¹⁴³ "İstanbul Belediye Başkanlığı'nın 23.11.1999 tarihli "apartman sakinlerine" başlıklı resmi yazısı ile oturanların binayı güçlendirmesi ve bunun yasa gereği olduğu, aksi takdirde oturmalarının riskli olacağını apartman sakinlerine bildirildiği ..." Yar. 12. CD, E.2013/8258, K.2014/4319, 20.02.2014, (Lexpera).

sahibini uyarması geçerli olmaz.¹⁴⁴ İhtarda bulunmak için zararın doğması şart değildir. Tehlikenin varlığı yeterlidir.¹⁴⁵ Ayrıca yıkılmaya yüz tutar yapı kendi meskenlerine doğru eğilen yapıda oturan kimseler ihtarda bulunursa, yapının yıkılması ile doğacak zarar illa kendileri bakımından meydana gelmek zorunda değildir. Yapı bir başkasının üzerine de yıkılıp ölümüne yahut yaralanmasına sebep olsa gerekli bakım ve onarımı yapmayan malik sorumlu olacaktır.¹⁴⁶

Yapı halkın kullanımına açık, kamuya ait bir yol veya yere doğru meyletmış, eğilmişse bu durumda ihtarda bulunma hakkı Müslüman-gayrimüslim, hür-köle, kadın-erkek her vatandaşa aittir. Yoldan geçiş yapmak ve yolu kullanmak hakkı herkese ait olduğundan bu hususta herhangi bir vatandaşın yapacağı uyarı geçerli kabul edilecektir.¹⁴⁷ Ancak yapı, sadece belirli kimselerin yararlanabildiği özel bir yola doğru meyletmış, eğilmişse bu durumda ihtarda bulunma hakkı yalnızca bu yolu kullanma hakkına sahip olanlara aittir. Söz konusu yoldan geçiş hakkı bulunmayan kimsenin ihtarı geçerli değildir.¹⁴⁸

Neticeten, İslam hukukçularının “muhtemel risk altındaki kimse”yi ihtarda bulunma hakkı sahibi olarak kabul ettiklerini görmekteyiz.¹⁴⁹ Bugün de benzer bir yaklaşım benimsenmektedir. Buna göre, TBK’nın 70. maddesinde tehlikenin giderilmesini talep etme hakkı yalnızca komşulara hasredilmemiş, sürekli olarak

¹⁴⁴ Kudurî, *Muhtasarı’l Kudurî*, 190; İbrâhîm Halebî, *Mülteka’l-Ebhur*, 371; Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.108; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:120.

¹⁴⁵ Gökcan, *Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku*, 386.

¹⁴⁶ Serahsî, *Mebûsât*, 27:15; Yapının bir kısmındaki bakım ve onarım eksikliği sebebiyle yapılan ihtar, yapının tamamı için yapılmış sayılır. Dolayısıyla bir kısmında bakım eksikliği bulunan yapının gerek bakım eksikliği bulunan kısmı gerekse de bakımlı kısmı yıkılsa malikin sorumluluğu doğar. Serahsî, *Mebûsât*, 27:16.

¹⁴⁷ Kudurî, *Muhtasarı’l Kudurî*, 190; Merginânî, *el-Hidâye*, 4:478; Serahsî, *Mebûsât*, 27:11; Manastırlı İsmail Hakkı, *Mi’yâr-ı Adâlet Şerhi*, 150; Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5794.

¹⁴⁸ Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.108; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:120.

¹⁴⁹ “Zeyd’in menziline duvarı cârı Amr’ın ehl ü iyâlinin mürur edecekleri mahalle mâil olup telef-i nefis ihtimâli gâlib olmağla Amr, Zeyd’e: “Duvarını nakzeyle veya ıslah eyle” demeye kâdir olur mu? el-Cevâb: Olur.” Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 2:473.

bina veya yapı eserinin yanından geçen kimseler gibi tehlikeye maruz diğer üçüncü şahısların da böyle bir hakka sahip olduğu kabul edilmiştir.¹⁵⁰

Günümüzde insanoğlu, tek katlı müstakil yapılardan daha ziyade çok katlı apartman tipi yapıları mesken edinmiştir.¹⁵¹ Klasik İslam hukuku kaynaklarında çok katlı yapılarda meydana gelen bakım ve onarım eksikliğine ilişkin açıklamalar bulabilmek ve günümüz yaşam biçimi bakımından uyarlayabilmek mümkündür. Örneğin, iki katlı bir apartmanın üst katı bir kimseye, alt katı da başka bir kimseye ait olsa, apartmanın üst katında meydana gelen bakım ve onarım eksikliği hususunda uyarma hakkı alt katta ikamet eden kimselere aittir. Şayet uyarıya rağmen bakım ve onarım eksikliği giderilmez ve yapının yıkılması ile karşı karşıya kalırsa, üst katta oturan kimsenin sorumluluğu gündeme gelir.¹⁵²

İlaveten, İslam hukukçuları ihtarda bulunan şahsın âkıl ve mümeyyiz olmasını aramışlardır. Ancak bu kimsenin baliğ olması şart değildir. Dolayısıyla gayri mümeyyiz küçük ve akıl hastası ile matuhun ihtarı geçerli değilken, mümeyyiz küçüğün ihtarı geçerlidir.¹⁵³

c. İhtar Olunacak Kişi veya Kurum

İhtar olunacak kimse, yıkılmaya yüz tutan yapının bakım ve onarımını hukuken gerçekleştirmeye yetkili kişi veya kurumdur. Dolayısıyla böyle bir yetkisi olmayan kişi veya kuruma yapılan ihtar geçerli değildir.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Tandoğan, *Türk Mes'uliyet Hukuku*, 197; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 462; Malik tehlikenin giderilmesi kendisinden talep edilmesine rağmen gerekli önlemleri almazsa, ilgili kimse malik aleyhine tehlikenin giderilmesi davası açabilir. Eren, *Borçlar Hukuku*, 757; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku*, 2:176.

¹⁵¹ Zorlu, "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'de," 543; Osmanlı Devleti döneminde mesken olarak kullanılan yapılar umumiyetle, müstakil ev yahut yalı biçimindedir. Apartman olarak nitelendirilebilecek ilk yapı II. Abdülhamid döneminde "Serasker Rıza Paşa Konağı"dır. Zorlu, "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'de," 550.

¹⁵² Serahsî, *Mebsût*, 27:15; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:123.

¹⁵³ Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.109; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:121.

¹⁵⁴ Merginânî, *el-Hidâye*, 4:478; Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.110; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:121.

Bu itibarla, rehin alan, kiracı¹⁵⁵, ödünç alan kimseye yapılan ihtar geçerli olmaz. Zira bu kimselerin, yıkılmaya yüz tutan yapıyı yıkmaya yetkileri yoktur. Böylesi bir durumda ihtar, kiralayana, rehin ve ödünç verene yöneltilmelidir.¹⁵⁶ Aksi durumda ise meydana gelecek zararlı neticeden sorumluluk doğmaz. Öte yandan çocuğa ait yapının yıkılmak üzere olduğu hususu veli ya da vasisine¹⁵⁷; vakıflara ait yapının yıkılmak üzere olduğu hususu ise vakfın mütevellisine bildirilmelidir.¹⁵⁸

Mirasçılık yahut bir başka hukuki sebeple birden fazla kimseye ait olan yapının yıkılmaya yüz tuttuğuna ilişkin ihtar, yapıya malik olan herkese yapılmalıdır. Zira ortakların tek başına yapıyı yıkmak gibi bir yetkisi yoktur. Kıyasa göre ortaklardan bir tanesine yapılan ihtar geçerli değildir. Ancak Hanefi

¹⁵⁵ “Zeyd’in icâre-i muaccele ve müeccele ile mutasarrıf olduğu vakıf menzilin duvarı Amr’ın menziline mâil ve inhidama müteveccih olmakla Amr Zeyd’e “Duvarı nakzeyle” diye tekaddüm ve işhâd eylese muteber olur mu? el-Cevab: Olmaz” Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi, Behcetü'l-Fetâvâ, haz. Süleyman Kaya vd., (İstanbul: Klasik Yayınları, 2011), no: 3183.

Yargıtay’da kiracının bakım ve onarım eksikliğini yalnızca olağan kullanıma hasredilmesi gerektiği, dolayısıyla kiracının bakım ve onarım eksikliği sebebiyle sorumlu olmayacağı düşüncesindedir. Bkz. “Kiracının sorumluluğuna gelince, kiracı; kiralananın normal kullanılması için gerekli temizlik ve islahatı yapmakla (BK m.258/son) yükümlü olup, bu yükümlülüğünü yerine getirmekte ihmal veya kusuru bulunması halinde doğan zarardan yapı maliki (kiralayanla) birlikte 3. şahsa karşı müteselsilen sorumludur (BK m.41). Zarara uğrayan kimse müteselsil sorumlulara karşı birlikte ya da ayrı ayrı dava açabilir (BK m.51).” Yar. HGK, E.2008/415, K.2008/415, 04.06.2008, (Lexpera).; Benzer bir karar için bkz. Yar. 4. HD, E.2021/22795, K.2022/8553, 09.06.2022, (Lexpera).

¹⁵⁶ Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l Hükkâm*, 2:1719; *Fetâvâ-yı Hindîyye*, 13:25; Pozitif hukukumuzda TBK’nın 69/2. maddesinde intifa ve oturma hakkı sahiplerinin de bina veya yapı eserinin bakım ve onarım eksikliklerinden sorumlu olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla tehlikeli halin giderilmesi bu kimselerden de talep edilebilecektir.

¹⁵⁷ Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-Ta’lîlî'l-Muhtâr*, 5:47; Serahsî, *Mebûsât*, 27:11-12; İbrâhîm Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, 370; Merginânî, *el-Hidâye*, 4:478; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5794; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:123;

“Zeyd ve Amr ve Hind-i sağırlerin duvarı Bekir ve Beşir’in menzilleri üzerine mâil olup lakin Bekir ve Beşir “Ol duvarı hedmeyle” diye vasilerine tekaddüm ve işhad etmeden ol duvar Bekir ve Beşir’in menzilleri üzerine yıkılıp Bekir ve Beşir’in menzilleri dahi münhedim olsa sığara damân lazım olur mu? el-Cevab: Olmaz.” Abdullah Efendi, Behcetü'l-Fetâvâ, no:3181.

¹⁵⁸ Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.110; Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l Hükkâm*, 2:1716.

hukukçular bu hususta istihsanı esas almışlar ve bildirim yapılan ortakların hisseleri oranında sorumluluğunun doğacağını ifade etmişlerdir.¹⁵⁹

d. İhtarın Şekli ve Süreci

İhtarın hem belirli bir şekilde yapılması hem de ihtar sonrasında sorumluluğun doğması için belirli bir sürecin işlemesi gerekmektedir. Dolayısıyla bir ihtarın geçerli sayılabilmesi ve sonucunda sorumluluğun doğabilmesi birtakım şartların gerçekleşmesine bağlanmıştır.

Yapının yıkılmaya yüz tuttuğunu ilişkin ihtar; “duvarın eğrilmiş onu yık”¹⁶⁰, “senin bu duvarın inhidama yüz tutmuş veyahut tehlikeli ve korkunç bir hale gelmiş, yıkılıp da bir şeyi telef etmesin, onu nakzet”¹⁶¹ şeklinde bir söz söyleyip maliki uyarmaktan ibarettir. Dolayısıyla ihtar, bakım ve onarım yapmakla yetkili kimseye duvarın yıkılmaya yüz tuttuğunu ve çeşitli zararlara sebep olabileceğini söylemektir. Sadece “duvarını nakzet”, “layık olan sen duvarı nakzetmelisin” gibi sözler meşveret ve tavsiye kabilinden addolunur ve ihtar yerine geçmez.¹⁶²

¹⁵⁹ Merginânî, *el-Hidâye*, 4:479; Serahsî, *Mebûsât*, 27:12; Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.108; Manastırlı İsmail Hakkı, *Mi'yâr-ı Adalet Şerhi*, 150;

“Zeyd ve Amr ve Bekir ve Beşir bir menzile ale'l-iştirak malikler iken menzil-i mezbûrun alt tarafında olan Halid'in menziline mâil ve inhidâma müteveccih olmakla Halid yalnız Zeyd'e "Duvarı nakzeyle, yıkılırsa duvarımı dahi nakzeder" diye tekaddüm ve işhad ettikten sonra duvar Halid'in menziline yıksa Zeyd Halid'in menziline noksanından rub' hissesini verirken Halid razı olmayıp "mâadâ noksanını dâmin ol" diye cebre kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz." Abdullah Efendi, *Behcetü'l-Fetâvâ*, no:3185;

Pozitif hukuk bakımından ise paylı mülkiyet halinde her bir paydaşın payı oranında sorumlu olacağı, elbirliği ile mülkiyette ise ortakların tamamının müteselsilen sorumlu olacağı ifade edilmiştir. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 458; Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku*, 2:174; Ancak söz konusu sorumluluk hukuki sorumluluğa ilişkindir. Cezai sorumluluk bakımından ise TCK'nın 22/5 maddesi uyarınca her bir failin cezası bir diğerinden bağımsız olarak kendi kusuruna göre ayrı ayrı belirlenecektir.

¹⁶⁰ Serahsî, *Mebûsât*, 27:11.

¹⁶¹ Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.106.

¹⁶² Manastırlı İsmail Hakkı, *Mi'yâr-ı Adalet Şerhi*, 149; Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l Hükkâm*, 2:1717.

Yapının yıkılmaya yüz tuttuğuna ilişkin ihtarın devlet yetkilileri, noter yahut hâkim huzurunda yapılmasına gerek yoktur. Dolayısıyla böyle kimselerin huzurunda yapılmayan ihtar da geçerlidir.¹⁶³ Yine ihtar olunurken şahitlerin bulunması da icap etmez. Ancak İslam hukukçuları şahitlerin bulunması hususunu ispat şartı olarak kabul etmişlerdir. Dolayısıyla malikin sorumluluğunun doğması için şahit tutmak gerekmeyip ihtarda bulunmuş olmak yeterli görülse de malikin sonradan kendisine ihtar olunmadığına yönelik inkarını bertaraf etmek amacıyla ihtarın şahitler huzurunda yapılması istenmiştir.¹⁶⁴ Ancak ihtar şahitler huzurunda yapılsa ve yapı malikine ihtar olduğunu ikrar gibi bir başka delille ispat edilirse bu durumda yine yapı malikinin sorumluluğu doğacaktır.¹⁶⁵

İhtarda bulunurken şahit tutmak, şahit tutan kimsenin yanındakilere “*Şahit olun ki, ben şu adama şu duvarını yıkması için talepte bulundum.*” demesi ile gerçekleşir. Duvarı göstermeden şahit tutmak suç sebebiyet verecek eşyanın gösterilmemiş olmasından dolayı geçerli sayılmaz.¹⁶⁶ Ayrıca ihtar konusunda iki erkeğin yahut bir erkek ve iki kadının şahitliği geçerli kabul edilmiştir.¹⁶⁷

Yapıda meydana gelen bakım ve onarım eksikliği sebebiyle gerçekleşecek ölüm veya yaralama hadiselerinden sorumluluğun doğması için son olarak, ihtarda bulunulmasından itibaren yetkili kimsenin yapıyı yıkması yahut bakım ve onarımını yapması için yeterli sürenin geçmesi gerekmektedir.¹⁶⁸ Dolayısıyla

¹⁶³ Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.107; Serahsî, *Mebûsût*, 27:11; Merginânî, *el-Hidâye*, 4:478.

¹⁶⁴ Merginânî, *el-Hidâye*, 4:477; Serahsî, *Mebûsût*, 27:10; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:120.

¹⁶⁵ Fetâvâyi Hindîyye, 13:22; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5793.

¹⁶⁶ Merginânî, *el-Hidâye*, 4:477.

¹⁶⁷ Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:120; Serahsî, *Mebûsût*, 27:11; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5793.

¹⁶⁸ İbrâhîm Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, 370; Merginânî, *el-Hidâye*, 4:478; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:121; “takaddüm olduğu müteakip duvar sahibi duvarını hedm için amele tedarikine gidip tedarik etmek üzere iken ol duvar münhedim olarak bir zarar etse, zamân lâzım gelmez. Zira amelenin tedariki için lâzım gelen müddet şer'an müstesnadır.” Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l Hükkâm*, 2:1720.

yalnızca ihtarın yapılması yetmemekte, bakım ve onarım yahut yıkım yapılabilecek kadar bir sürenin geçmesi gerekmektedir.¹⁶⁹

TBK'nın 70. maddesi uyarınca tehlikenin giderilmesini talep eden ilgili kimsenin, bu talebe rağmen tehlikenin giderilmemesi durumunda borca aykırılığın söz konusu olacağı ve anılan kimsenin TBK'nın 113. maddesi uyarınca masrafı borçluya ait olmak üzere tehlikenin kendisi ya da bir başkası tarafından giderilmesini talep edebileceği kabul edilmektedir.¹⁷⁰

5. Failin Fiilinin Ölüm veya Yaralamaya Sebep Olması

Cinâyet-i hâit taksirle öldürme ve yaralama suçu kapsamında mütalaa edildiğinden, bir zarar suçu ve neticeli bir suçtur. Dolayısıyla failin yapıyı başlangıçta hukuka aykırı olarak inşa etmesi yahut sonradan yıkılmaya yüz tutar bir hal alan yapının bakım ve onarım işlerinde ihmalkârlık göstermesi tek başına suçun oluşumu için yeterli değildir. Cinâyet-i hâit suçunun oluşabilmesi için mutlak surette suç teşkil eden zararlı neticenin yani "*hataen (taksirle) bir adamı katletmek (öldürmek)*"¹⁷¹ yahut "*hataen (taksirle) bir insanı cerh etmek (yaralamak)*"¹⁷² neticelerinin gerçekleşmesi gerekmektedir.

Ölüm veya yaralama neticesinin meydana gelmediği durumda failin fiili ne kadar vahim olursa olsun ne kadar büyük zararlara yol açarsa açsın cinâyet-i hâit suçu kapsamında değerlendirilmez. Şayet unsurları tamamlanmış ise genel

¹⁶⁹ Fetvalarda bu husus "nakz mümkün olacak müddet mürurundan sonra" vb. şekilde ifade edilmektedir. Bkz. "Zeyd'in mülk kargîr mahzeni Amr'ın mülk menziline mâil olup inhidâma müteveccih olmakla Amr Zeyd'e "Mahzenini nakzıyla" deyu tekaddüm ve işhad edip lakin Zeyd nakz etmeyip nakz mümkün olacak müddet mürûrundan sonra mahzen Amr'ın menzili üzerine yıkılıp ondan nâşi Amr'ın menzili münhedim ve içinde sâkine olan zevcesi Hind helak olup Amr ile Amr'dan olan evlad-i sığârını terk eylese Amr bina-i mehdûmun nakzını Zeyd'e teslim edip bina-i mehdûmun kıymeti ile Hind'in diyetini Zeyd'den almağa kâdir olur mu? el-Cevab: Olur." Heyet, Neticetü'l-Fetava, 370 (no:1723).

¹⁷⁰ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku*, 462.

¹⁷¹ Bkz. Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.17.

¹⁷² Bkz. Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.187.

güvenliğin tehlikeye sokulması¹⁷³, imar kirliliğine neden olma gibi bir başka suçun oluşmasına engel yoktur. İlâveten yıkılmaya yüz tutmuş yapının yıkılması ve akabinde özel kişilerin yahut kamunun malına zarar verilmesi durumu ortaya çıkabilir¹⁷⁴, bu durumda failin hukuki sorumluluğuna gidilerek zarar tazmin ettirileceğinden, söz konusu hal ceza hukuku sınırları dışında kalmaktadır.

Neticeten, cinâyet-i hâit suçu ölüm veya yaralama neticesinin meydana gelmesi ile tamamlanmış olacaktır.

6. Failin Fiili ile Ölüm veya Yaralama Neticesi Arasında Nedensellik Bağının Bulunması

Suç teşkil eden fiil ile ölüm yahut yaralama neticesi arasında nedensellik bağının bulunması tüm neticeli suçlarda olduğu gibi¹⁷⁵ cinâyet-i hâit suçu bakımından da şarttır. Dolayısıyla bir kimseyi suç teşkil eden zararlı neticeden sorumlu tutabilmek için meydana gelen zararlı neticenin onun fiilinden kaynaklanması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, failin fiili olmasaydı suç teşkil eden zararlı netice meydana gelmeyecekti denilebiliyorsa illiyet bağının

¹⁷³ “Dosya kapsamına göre; sanıklar Muzaffer ve Yavuz A.’ın inşaatın 4. kat zemin betonunun dökülmesi sırasında, inşaat kalıbının esnemesi sonucu yıkılmasından dolayı mağdur Yaşar K.’in Gümüşhane Devlet Hastanesi Baştabipliğinin 04.12.2006 tarihli ve 3767/2672 numaralı raporuna göre “basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek” şekilde taksirle yaralanmasına sebep oldukları ve mağdurun da şikayetçi olmadığı olayda, sanıklar hakkında 5237 sayılı Kanununun 171/1-a maddesine aykırılık nedeniyle cezalandırılmasına karar verilmiş ise de, anılan Kanununun 171/1-a maddesinin (b) bendinde, taksirle bina çökmesine, toprak kaymasına, çığ düşmesine sel veya taşkına neden olmanın suç sayıldığı, ancak maddi olayda çöken yerin bina olmadığı ve bu nedenle eylemin anılan madde kapsamına girmediği halde yazılı şekilde mahkumiyet kararı verilmesinde isabet görülmediğinden” Yar. 9. CD, E.2007/8398, K.2007/7111, 8.10.2007, (Lexpera).

¹⁷⁴ “Zeyd’in mülk duvarı cârı Amr’ın menziline mâil olup inhidâma müteveccih olmakla Amr Zeyd’e “Duvarını nakzeyle” diye tekaddüm ve işhad edip lakin Zeyd nakzetmeyip nakz mümkün olacak müddet mürurundan sonra duvar Amr’ın menzili üzerine yıkılıp ondan nâşi Amr’ın menzili münhedim olsa Zeyd’e daman lazım olur mu? el-Cevab: Olur.” Heyet, Neticetü’l-Fetava, 369 (no:1721).

¹⁷⁵ Faruk Erem ve Nevzat Toroslu, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1978), 451; Şamil Dağcı, *İslam Ceza Hukukunda Müessir Fiiller* (Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2018), 242.

mevcudiyetinden söz edilecektir.¹⁷⁶ Bu bakımdan hâkimin nedensellik bağına gerek kendisi gerekse de bilirkişi marifetiyle tespit etmesi ve bu durumu verdiği hükümde açıklaması elzemdir.¹⁷⁷ Nitekim Yargıtay uygulamasında da bu gibi suçlar bakımından neticenin öngörülebilir olup olmadığı ve nedensellik bağının mevcudiyetinin tartışıldığı görülmektedir.¹⁷⁸

Failin fiili ile suç teşkil eden zararlı netice arasında nedensellik bağının varlığı her zaman failin sorumluluğu için yeterli değildir. Zira kanun koyucu bir kusur karinesi vazetmediğinden, failin kusurunun ayrıca sabit olması gerekir.¹⁷⁹ Yapı maliki, ilgili yapı üzerinde mülkiyet hakkını kendisine tanınan hukuki sınırlar çerçevesinde istediği gibi kullanabilir. Nitekim malikin sorumluluğu, söz konusu hukuki sınırların ihlali halinde gündeme geleceğinden ihlalin ayrıca tespit edilmesi zorunludur.¹⁸⁰

Failin fiili ile suç teşkil eden zararlı netice arasındaki mücbir sebep, mağdurun ya da üçüncü kişinin eylemi gibi illiyet bağına kesen bir sebep olmamalıdır. Söz konusu sebeplerden birinin mevcudiyeti halinde failin zararlı neticeden sorumlu tutulamayacağı söylenebilir.¹⁸¹

¹⁷⁶ Ergün, "Kusursuz Sorumluluğu," 135.

¹⁷⁷ Sulhi Dönmezer, *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler* (İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım, 1995), 92.

¹⁷⁸ Zeki Hafızoğulları ve Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar* (Ankara: US-A Yayıncılık, 2011), 59; "Sanıkların temel hafriyatı sırasında gereğinden fazla açtıkları bu çukuru doldurmayarak, su ile dolmasına sebebiyet vermeleri ve bu sudan inşaatta yararlanmaları nedeniyle kurutmayı düşünmedikleri, etrafında da başkalarının bu suya girmemesi veya düşmemesi için koruyucu önlem almamaları sebebiyle, iradesiyle de olsa suya girerek boğulup ölen maktulün ölümü ile sanıkların eylemleri arasında nedensellik bağı bulunmaktadır." Yar. CGK E.1994/78, K.1994/100, 11.04.1994, (Lexpera).

¹⁷⁹ Erem ve Toroslu, *Özel Hükümler*, 451; Ayrıca bkz. Okur, *Akile Örneği*, 227.

¹⁸⁰ Kahveci, "Taşınmaz Maliki'nin Sorumluluğu," 7; Yıkılmış, yıkılmaya yüz tutmuş bir bina veya yapı eserinden korkan bir hayvanın başkasına vereceği zarar ile bina veya yapı eseri sahibinin sorumluluğu arasında illiyet bağının olmadığı ifade edilmiştir. Bkz. Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l Hükkâm*, 2:1717.

¹⁸¹ Tandoğan, *Türk Mes'uliyet Hukuku*, 194; Eren, *Borçlar Hukuku*, 757; Aykanat ve Aydın, "Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikin Sorumluluğu," 225.

Deprem her ne kadar failin fiili ile zararlı netice arasındaki illiyet bağıını kesen bir mücbir sebep olarak görülebilse de, depremin sıklıkla meydana geldiği, gelme ihtimalinin bulunduğu, aktif fay hatları üzerine kurulu yerleşim yerlerinde mücbir sebep olmaktan çıkabilir.¹⁸² Bu bakımdan failin yapının inşa sürecini işin ehli, uzman kişilere bırakıp bizzat ilgilenme imkânı bulamadığından ve sonradan meydana gelen eksiklikleri de uzman kişilere gidermesi için tevdi ettiğiinden bahisle sorumluluktan kurtulamayacağı söylenebilir.¹⁸³ Ancak yapının mevzuata uygun olarak inşa edilmediği yahut sonradan bakım ve onarıma muhtaç hale geldiği ve deprem sebebiyle yıkıldığı durumlarda, şayet mevzuata uygun olarak yapılsaydı yahut gerekli bakım ve onarım süreci işletilseydi de yapının yıkılacağı

¹⁸² “Ayrıca; 2003 tarihinden itibaren resmi olarak Bayram Otel işletmecisi olan sanığın, Van İlinin 1. derece deprem bölgesi olmasına rağmen statik projesi, statik hesap raporu ve zemin raporu olmaksızın, 1964 yılında konut olarak inşaat tekniğine ve mevzuatına aykırı şekilde babası..... tarafından inşa ettirilen, 1969 yılından itibaren otel olarak işletilen, bodrum ile 5 normal kat ve üstü çelik konstrüksiyon çatı sistemi kapatılmış bulunan kaçak teras kattan oluşan otel binasını, söz konusu eksikliklerini bilmesine rağmen 1975, 1998 ve 2007 tarihli Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre yetkisi ve olanağı bulunmasına rağmen güçlendirmedeği, otel binasının özellikle yaşı ve bulunduğu bölge itibarıyla yüksek riskli deprem kuşağında yer almasına rağmen, depremden bir yıl kadar önce yaptırdığı bir milyon lirayı geçen tadilatın otel binasının taşıyıcı sistemi ile değil otelin iç ve dış dizaynı ile ilgili olduğu...” Yar. 12. CD, E.2020/1794, K.2022/1215, 17.02.2022, (Lexpera);

Öte yandan Yargıtay tazminata hükmedilmesi bakımından depremi bir mücbir sebep olarak görmemektedir. Elbette her somut olay bakımından ayrıca değerlendirme yapılması gerekliliği de göz önünde bulundurulmalıdır. “Davacının, oluşan zararı, deprem nedeniyle ikamet ettiği binanın yıkılarak kendisinin enkaz altında kalması sonucu doğmuştur. Depremün mücbir sebep olarak kabul edilip, zararlı illiyet bağıını kestiği kabul edilemezse de ne zaman ve hangi büyüklükte olacağı öngörülemeyen ve sonucu gerçekleştiğinde büyük bir yıkıma sebebiyet veren, bölgede herkesi etkileyen en büyük doğal afet olduğu da kabul edilmek zorundadır. Ayrıca, bölgenin birinci derecede deprem kuşağında yer aldığı ve oluşan depremin şiddet büyüklüğü de gözden kaçırılmamalıdır. O halde, mahkemece, maddi ve manevi tazminat miktarından adalete uygun bir hakkaniyet indirimi yapılması da gereklidir.” Yar. 3. HD, E.2014/12359, K.2014/16124, 09.12.2014, (Lexpera).

¹⁸³ Aykanat ve Aydın, “Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu,” 225-226.

hususunun işin uzmanı bilirkişiler tarafından tespit edilmesi halinde nedensellik bağının mücbir sebep sonucunda kesileceği ileri sürülmüştür.¹⁸⁴

Mağdurun yahut üçüncü kişinin fiili de suç teşkil eden zararlı netice ile failin fiili arasındaki nedensellik bağı kesebilir.¹⁸⁵ İslam hukukunda bu durum "haylûlet" olarak adlandırılmıştır.¹⁸⁶ Mecelle'de bu husus "Bir şeyin telefine sebep olan bir iş işlemiş olduğu halde araya bir fiil-i ihtiyârî haylûlet eylese yani başka bir kimse ol şeyi mübâşeretden itlâf etse ol fiil-i ihtiyârî sâhibi olan fâil-i mübâşir zâmin olur."¹⁸⁷ şeklinde ifade edilmiştir.

Girilmesi yasak bir yapıya hırsızlık yapmak yahut bir başka saik ile giren¹⁸⁸, yapıyı kendi iradesiyle yıkan veya kolon kesmek, fazla beton dökmek suretiyle yapıyı dayanıksız hale getiren kimsenin üzerine yapının yıkılması sonucunda ölüm ya da yaralama neticesinin meydana gelmesi halinde suç teşkil eden zararlı netice ile failin fiili arasındaki illiyet bağı mağdurun fiiliyle kesilmiş olacak ve failin cezai sorumluluğundan söz edilmeyecektir.¹⁸⁹

¹⁸⁴ Oğuzman ve Öz, Borçlar Hukuku, 2:172; Yargıtay'da bazı durumlarda depremin mücbir sebep olarak illiyet bağı kesebileceği görüşündedir. "Sanığın fenni sorumlu olarak yapımına katıldığı binanın, 12.11.1999 tarihli depremde yıkılmasından önce 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen depremde hasar gördüğüne ilişkin beyanı karşısında; bu husus araştırılıp gerektiğinde bina sakinleri de dinlenerek birinci depremde hasar tespiti yapıp yapılmadığı belirlendikten sonra, sanığın eylemi ile binanın ikinci deprem sırasında yıkılması arasında illiyet bağı bulunup bulunmadığı konusunda yeniden bilirkişi incelemesi de yaptırılarak sonucuna göre hukuki durumunun değerlendirilmesi gerekirken eksik soruşturma ve yetersiz bilirkişi raporuna dayanılarak yazılı şekilde hüküm tesisi..." Yar. 9. CD, E.2003/1731, K.2003/1749, 13.10.2003, (Lexpera).

¹⁸⁵ Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku -II- Özel Hükümler*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 141.

¹⁸⁶ Haylûlet, bir fiilin zararlı sonucu meydana getirmesi muhtemelken bir başka fiilin araya girmek suretiyle birinci fiil ile zararlı netice arasındaki illiyet bağının kesilmesidir. Ergün, "Kusursuz Sorumluluğu," 135.

¹⁸⁷ Mecelle, md.925.

¹⁸⁸ Avcı, *Özel Hükümler*, 141; Ayrıca bkz. Manastırlı İsmail Hakkı, *Mi'yâr-ı Adalet Şerhi*, 149.

¹⁸⁹ Mağdurun eyleminin illiyet bağı kestigiine ilişkin bir örnek için bkz. "Olay tarihinde, Zeytinburnu ilçesi modabağ sokaktaki, 6 katlı çöken bina için 16.05.1986 tarihinde müteahhit A.. A.. ile Teknik Uygulama Sorumlusu olan sanık Z.. A.. adına yapı ruhsat izni verildiği ve 1987 yılından itibaren oturulmaya başlanıldığı, söz konusu binanın 2. derece deprem bölgesine göre projelendirildiği ve yürürlükte olan 1975 tarihli deprem yönetmeliği kapsamı içinde yapıldığı,

İlaveten zararlı netice ile failin fiili arasındaki nedensellik bağıını üçüncü kişinin fiilinin kesmesi de mümkündür. Üçüncü kişinin kusurlu hareketi hususu cinâyet-i hâit bakımından önem arz etmektedir. Plan ve projeyi tatbik ile yükümlü olan kontrol mühendisi veya mimarının meydana gelecek zararlı neticeyi önlemek için hususi ihtimam göstermesi gerekli olduğundan plan ve projenin devletin yetkili mercileri tarafından onaylanmış olması salt onları sorumluluktan kurtarmaya yetmemektedir.¹⁹⁰ Yine bir binanın diğer bir bina üzerine yıkılması

sanığın çizdiği projede dükkan olarak belirlenen bölümde bilgisi dahilinde olmadan fırın yapıldığı, herhangi bir ısı yalıtım sistemi yapılmaksızın, 1989 yılından 1999 yılına kadar binanın bodrum ve zemin katının ekme fırını olarak işletildiği, 17 Ağustos 1999 depreminden sonra 21.08.1999 tarihinde Zeytinburnu Belediyesi tarafından yapılan tespitlerde hasarlı görülerek mühürlendiği ve tahliye edildiği, ancak bir ay sonra Bayındırlık ve İskan İl Müdürlüğüne hasarsız binalar arasında gösterilmesi üzerine tekrar oturulmaya başlanıldığı, İstanbul Belediye Başkanlığı'nın 23.11.1999 tarihli "apartman sakinlerine" başlıklı resmi yazısı ile oturanların binayı güçlendirmesi ve bunun yasa gereği olduğu, aksi takdirde oturmalarının riskli olacağına apartman sakinlerine bildirildiği, 1999 depreminden sonra maliklerin Belediye Başkanlığının uyarı yazısına rağmen anılan binada oturmaya devam ettikleri ve ayrıca kat maliklerince teras kata 20 cm kalınlığında beton atıldığı, kömürlük ve çatı yapıldığı böylece hasarlı binaya yeni bir yük yükledikleri ve binanın 21.02.2007 tarihinde bu aşamalardan sonra çöktüğü, çökme sonucu 3 kişinin ölümü ve 21 kişinin yaralandığı olayda; Binanın olay tarihinde çökmesi üzerine İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 28.02.2007 tarihli yazısında, üniversite öğretim üyeleri tarafından binanın deprem performans puanı tespitinin yaptırıldığı ve binanın 37 puanla riskli binalar sınıfına dahil edildiği, soruşturma aşamasında alınan bilirkişi kurulu teknik raporunda her ne kadar binanın 1975 deprem yönetmeliğine uygun olarak yapılmadığı, beton basınç mukavemetinin düşük olduğu ve yönetmeliğe aykırı birçok hususun tespit edildiği hususlarına değinilmiş ise de; söz konusu binanın büyük deprem sonrası hasarlı olarak ayakta kaldığı, hasarlı binalar sınıfına dahil edildiği, binada güçlendirme yapılmasının zaruri olduğu ve belirtilen hususun apartman sakinlerine bildirilmesi karşısında; 21.02.2007 tarihinde binanın çökmesi olayında, binanın yapım aşamasında sanığa yükletilecek kusurlar açısından illiyet bağının 17 Ağustos 1999 depremi ile kesildiği, sanığın binayı yapıp teslim ettiği ve 20 yıl boyunca bina ile ilgisinin olmadığı, binada oturanların tüm uyarılara rağmen binayı güçlendirmeden oturmaya devam etmeleri ve çatı katına beton atarak fazla yük bindirmeleri hususları dikkate alındığında; binanın çökmesi şeklinde gerçekleşen netice ile teknik uygulama sorumlusu olan sanığın hareketleri arasında nedensellik (illiyet) bağının mevcut olmadığı ve ayrıca meydana gelen neticenin objektif olarak sanığa yüklenebilir olmadığı gözetilmeden beraati yerine yazılı şekilde mahkumiyetine karar verilmesi..." Yar. 12. CD, E.2013/8258, K.2014/4319, 20.02.2014, (Lexpera).

¹⁹⁰ Erem ve Toroslu, Özel Hükümler, 454; "Cami derneği başkanı ve başkan yardımcısı olan sanıkların inşaat işinden anlamayan, cami işleriyle gönüllü uğraşan yaşlı kişiler olduğu, cami

sebebiyle bakım ve onarım eksiği olan diğer binada oturan kimselerin ölüm veya yaralanmasına sebebiyet vermesi yahut yapının üçüncü kişi tarafından yıkılması ve dayanıksız hale getirilmesi sonucu ölüm veya yaralanmaya sebep olunması halleri üçüncü kişinin kusurlu hareketinin illiyet bağıni kestiği durumlara örnek olarak verilebilir.¹⁹¹

D. Yaptırım

1. Genel Olarak

Cinâyet-i hâit, Hanefi mezhebine mensup sonraki devir İslam hukukçuları tarafından tesebbüben katl ve cerh kapsamında meydana gelen öldürme suçlarının bir çeşidi kabul edilip bu kapsamda değerlendirildiğinden, söz konusu suça karşılık yaptırım olarak diyet yahut erş ve tazir cezası öngörülmüştür.¹⁹² Her ne kadar diğer mezhepler bakımından bunlara ek olarak güvenlik tedbiri niteliğinde kefarete ve mirastan ve vasiyetten mahrumiyet yaptırımını gündeme gelebilse de biz çalışmamız bakımından konunun detaylarına inerken Hanefi hukukçuların düşünce ve görüşlerini inceleyip ele aldığımızdan yaptırım noktasında da onların kabul ettiği şekilde yani Hanefi mezhebini esas alarak diyet yahut erş ve tazir cezası yaptırımlarını incelemeye çalışacağız

minaresinin yapımı için alınan malzemelerin standartlara uygun olup olmadığını bilmelerinin mümkün olmadığı, cami minaresi yapımı için alınan malzemelerin standartlara uygun olup olmadığını denetleme görevinin taahhütname ile bu görevi ücret karşılığında üstlenen teknik uygulama sorumlusunun inşaat mühendisi ... Kazancı olduğu anlaşıldığından sanıkların cami minaresinin deprem etkisiyle yıkılması ve bir kişinin ölmesi olayında bir kusurlarının olmadığı değerlendirilerek mahkemenin sanıkların beraati yönündeki gerekçesinde isabetsizlik bulunmadığı, bu sebeple de tebliğnamede bu hususta bozma isteyen görüşe iştirak edilmemiştir." Yar. 12. CD, E.2020/11766, K.2022/9420, 01.12.2022, (Lexpera).

¹⁹¹ "Duvarların ikisi de yıkılmaya yüz tutmuş olurlar ve bu hususta ikisinin üzerine de şahitler bulunur ve birincisi, ikincinin üzerine yıkılır; ikisinin yıkılmasından dolayı da bir kimse ölürse; duvarı önce yıkılana tazminat gerekir; ikincinin sebebiyle ölen heder olmuştur." Fetâvâ-yı Hindiyeye, 13:30.

¹⁹² Serahsî, Mebsût, 27:11; Zuhaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühü, 7:5790; Okur, Akile Örneği, 226.

2. Diyet ve Erş

Cinâyet-i hâit suçuna karşılık öngörülen asli yaptırım diyettir.¹⁹³ Buna göre, yapımdaki bozukluk ve bakım ve onarım eksikliği sebebiyle deprem yahut bir başka vesileyle dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışlar ile bir kimsenin ölüm veya yaralanmasına sebep olunması halinde fail, mağdurun diyetini yakınlarına ödeyecektir.¹⁹⁴

Hanefi hukukçular öldürme ve yaralama suçları noktasında ödenmesi gereken bedeli terim olarak ayırmışlardır.¹⁹⁵ Esasen diyet, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışın ölümle sonuçlanması halinde ödenecek bedelin adıdır. Yaralama suçları bakımından mağdura ödenecek bedele ise erş denir.¹⁹⁶

Diyetin hukuki niteliği noktasında modern dönem İslam hukukçuları arasında bir tartışma bulunmaktadır. Buna göre diyet, bir kısım hukukçu için bir tazminatken diğer kısım hukukçu için ise caydırıcılık özelliği bulunan bir cezadır.¹⁹⁷ Ancak diyet, her ne kadar cezadan ziyade tazminata benzer bir kurum olsa da her iki kavrama ilişkin birtakım özellikleri de ihtiva ettiğinden, diyeti modern hukuktaki mevcut kalıplardan birisine sokmaya çalışmak yerine hem ceza

¹⁹³ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5769; "Zeyd'in mülk duvarı tarîk-ı âmmе mâil olup inhidâma müteveccih olmağla komşuları Zeyd'e "duvarını nakzeyle" diye tekaddüm ve işhâd ettiklerinde Zeyd, nakzı mümkün olacak müddet mürûr ettikten sonra duvar oradan geçenlerden Bekir ve Beşir'in üzerlerine yıkılıp Bekir ve Beşir helak olsalar mezburların diyetleri Zeyd'e lâzime olur mu? el-Cevâb: Olur." Çatalcalı Ali Efendi, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*, 2:473.

¹⁹⁴ Merginânî, *el-Hidâye*, 4:477; İbrâhîm Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, 370; Ömer Hilmi, *Miyâr-ı Adâlet*, m.181.

¹⁹⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5701.

¹⁹⁶ İslam hukukunda müessir fiiller dörde ayrılmıştır: Uzuв kesmek (kat-ı uzv), uzuv tatili (tatil-i uzuv), baş ve yüz yaraları (hârise, dâmia, dâmiye, mütelhîme, simhâk, mûdiha, hâşime, munakkile, âmmе, dâmiğa, bâdia), baş ve yüz hariç yaralamalar (cirah)... Bkz. Hasan Tahsin Fendoğlu, *Türk Hukuk Tarihi* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000), 462; Dağcı, *Müessir Fiiller*, 78; Erşlere ilişkin detaylı bilgi için bkz. Dağcı, *Müessir Fiiller*, 262ff.; Merginânî, *el-Hidâye*, 4:462ff.

¹⁹⁷ Diyetin hukuki niteliğine yönelik ileri sürülen hususlara ilişkin detaylı bilgi için bkz. Hüseyin Esen, *İslam Hukukunda Mali Cezalar* (İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2006), 46; Ayaklı, Taksirle Öldürme, 46ff.; İbrahim Paçacı, "Diyet Bir Cezâ mıdır? (Cezâî ve Medenî Müeyyide Açısından Diyet)," *Mütefekkir* 2 (2014).

hem de tazminata ilişkin özellikler taşıyan, İslam hukukuna özgü, sui generis bir yapısının olduğunun kabulü en doğru yaklaşımdır.¹⁹⁸

Diyetin miktarı Hz. Peygamberimiz (s.a.) tarafından yüz deve olarak tespit edilmiştir.¹⁹⁹ Ancak bu konuda diyetin; “bin dinar altın, on iki bin dirhem gümüş, iki yüz sığır ve iki bin koyun” üzerinden de ödenebileceğine ilişkin rivayetler bulunmaktadır.²⁰⁰

İslam hukuku kaynaklarında öldürme sonucunda ödenecek diyetle olduğu gibi yaralama sonucunda ödenmesi gereken erş'e ilişkin de bir belirleme yapıldığı görülmektedir. Şari' vücut bütünlüğünü oluşturan organ ve fonksiyonların her birine insan yaşamı için taşıdığı öneme göre ayrı ayrı bir değer takdir etmiştir.²⁰¹ Bu konuda kanun koyucu tarafından belirlenen erş'e “erş-i mukadder”; kanun koyucu tarafından bir belirleme yapılmayan ve hâkimin bilirkişi marifetiyle tespit ettirdiği erş'e ise “erş-i gayri mukadder” ya da “hükümet-i adl” adı verilmektedir.²⁰²

Yaralamalarda erş miktarı belirlenirken diyet-i kâmile yani tam diyet miktarı esas alınır.²⁰³ Nitekim bu husus Resulullah'ın Amr b. Hızam'a yazdığı

¹⁹⁸ Muhammed Halil Ayaklı, *İslam Hukukunda Taksirle İnsan Öldürme* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 185ff.

¹⁹⁹ Süleymân b. el-Eş'as Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebî Dâvûd*, thk. Şuayb el-Arnâvût (Beyrut: Darü'r-Risaleti'l-Âlemiyye, 2009), “Diyât,” 18; Avcı, *Genel Hükümler*, 399.

²⁰⁰ Mevsilî, *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr*, 5:36; Ebû Yûsuf, *el-Harâc*, 169; Avcı, *Genel Hükümler*, 399; Kadının diyetinin erş'in diyetinin yarısı olduğuna ilişkin rivayetler ve uygulama örnekleri bulunmaktadır. “Zeyd'in mülk kargîr odası Amr'ın mülk menziline mâil olup inhidâma müteveccih olmakla Amr Zeyd'e “Odamı nakzeyle” deyu tekaddüm ve işhâd edip lakin Zeyd nakzetmeyip nakz mümkün olacak müddet murûrundan sonra oda Amr'ın menzili üzerine yıkılıp ondan nâşi Amr'ın menzili münhedim ve içinde sâkine olan zevcesi Hind helak olsa Zeyd'e damân ve diyet-i mer'e lazıme olur mu? el-Cevab: Olur” Heyet, *Neticetü'l-Fetava*, 369 (no: 1720).

²⁰¹ Yaralama suçları bakımından meydana gelen zararın mal ile tazmini noktasında erşü'l-yed (elin diyeti), erşü'r-ricl (ayağın diyeti) gibi kavramların da kullanıldığını görmekteyiz. Üdeh, *et-Teşrîu'l-Cinâiyi'l-İslâmi*, 1:671.

²⁰² Dağcı, *Müessir Fiiller*, 237; Fendoğlu, *Türk Hukuk Tarihi*, 462; Okur, *Akile Örneği*, 239; Ekrem Buğra Ekinci, *İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler* (İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2018), 330; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:13.

²⁰³ Esen, *Mali Cezalar*, 49; Dağcı, *Müessir Fiiller*, 238.

talimatnamede “Adam öldürmede yüz deve, burnun tamamen kesilmesinde yüz deve, beyne kadar varan baş yarmada ve karın boşluğuna kadar ulaşan yaralamada diyetin üçte biri; bir göz, bir el ve bir ayak için ellişer deve, el ve ayaklardaki her parmak için on deve, diş için beş deve ve kemiğe kadar varan yaralamada beş deve diyet vardır.”²⁰⁴ şeklinde belirtilmiştir.²⁰⁵

Miktarı hâkim tarafından bilirkişi marifetiyle tespit edilecek olan erş için ise mağdur kimse köle farz edilir ve yaralama meydana gelmeden önceki hali ile yaralamadan sonraki mevcut hali arasındaki kıymet kaybı tam diyetin bir yüzdesi şeklinde tespit edilir ve tam diyete oranla bir miktara hükmedilir.²⁰⁶ Ayrıca iyileşinceye kadar nafakasının temini ve iyileşmesi için harcanan tedavi masrafları da istenir. Hükûmet-i elem adında yaralamadan dolayı meydana gelen manevi zararı isteme hakkı da vardır.²⁰⁷

Dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak işlediği fiil sebebiyle terettüp eden diyeti²⁰⁸ ödemekle yükümlü kimseler, failin âkile adı verilen belli

²⁰⁴ İmam Mâlik, “Akl,” 1.

²⁰⁵ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. İmam Mâlik, “Akl,” 1ff.

²⁰⁶ Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-Ta’lîl’l-Muhtâr*, 5:42; Misalen, köle olsaydı değeri 100 lira edecekti ancak yaralamadan sonra 90 liraya düştü, dolayısıyla değer kaybı %10’a tekabül ettiğinden tam diyetin %10’una hükmedilecektir. Coşkun Üçok ve Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Tarihi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982), 70; Bu konuda bazı hukukçular erş’in miktarının tespitinde vücudun bütününe, yaralamanın meydana geldiği organı oranlamakta ve buna göre sonuca ulaşmaktadır. Dağcı, *Müessir Fiiller*, 237.

²⁰⁷ Ekinci, *İslam Hukuku*, 330; İyileşme meydana geldikten sonra yaradan herhangi bir iz kalmamış ve mağdur yaralamadan önceki haline dönmüşse, mağdurun yaralama dolayısıyla çektiği acıya karşılık olarak herhangi bir bedel isteyip isteyemeyeceği hususu İslam hukukçuları arasında tartışmalıdır. Ebu Hanife mağdura herhangi bir bedel ödenmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak Ebu Yusuf’a göre hükûmet-i elem adında manevi tazminat talep edebilirken; İmam Muhammed’e göre bu durumda yalnızca tedavi masrafları ödenir. Dağcı, *Müessir Fiiller*, 345; Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-Ta’lîl’l-Muhtâr*, 5:43; Fendoğlu, *Türk Hukuk Tarihi*, 463.

²⁰⁸ Dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışı sebebiyle maddi bir zarara yol açılması halinde ise bu zararı fail kendi malvarlığından karşılayacaktır. Merginânî, *el-Hidâye*, 4:477; Serahsî, *Mebûsât*, 27:11; Okur, *Akile Örneği*, 232; Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5790.

yakınlık derecesindeki akrabalarıdır.²⁰⁹ Diyetin âkileye yüklenmesi, diyet tutarının çok yüksek olması ve failin kasıtlı hareket etmemesi karşısında bu denli yüksek tutarı yüklenerek onun açısından ağır bir yaptırım olmasının istenmemesi, failin mağdurun zararını gidermeye yetecek malvarlığının olmaması sebebiyle mağdurun kanununun heder olmasının önlenmesi ve yardımlaşma ve sosyal dayanışma amacına matuftur. İlâveten, diyetin âkileye yüklenmesi, içtimai bir yaşam süren insanların gerek birbirlerinin gerekse de kendisinin davranışlarını kontrol etmesini ve işlerinde daha dikkatli ve tedbirli olmasını sağlayarak dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranan kimseleri uyarma şeklinde bir sosyal denetim mekanizması oluşmasını sağlayacaktır.²¹⁰

Yaralama durumunda ise terettüp eden erş'i kimin ödeyeceği İslam hukukçuları arasında tartışmalıdır. Ebu Hanife'ye göre mağdura ödenecek erş, bir tam diyetin %5'inden az ise fail; fazla ise âkile öder.²¹¹ İmam Malik'e göre ise erş bedeli bir tam diyetin üçte birinden az ise failin kendisi; fazla ise âkilesi öder. Şafii hukukçulara göre ise tutar kanun koyucu tarafından belirlenmiş olsun ya da olmasın mağdura ödenecek bedeli âkile öder.²¹²

Âkile; asabe, divan ve beytülmaldır.²¹³ Buna göre âkile, failin araya kadın girmeyen erkek akrabaları olarak asabe²¹⁴, aynı ücret siciline kaydedilen askeri birlik mensupları olarak divan²¹⁵ ve devlet hazinesidir. Ancak sonraları âkile kavramının kapsamı genişletilerek belirli bir esnaf teşkilatında bulunan kimseler de birbirlerinin âkilesi kabul edilmiş ve dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak işledikleri fiiller sebebiyle birbirlerinin diyetlerinden sorumlu tutulmuştur.²¹⁶

²⁰⁹ İbrâhîm Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, 370; Merginânî, *el-Hidâye*, 4:477; Serahsî, *Mebûsât*, 27:11; *Fetâvâ-yı Hindiyîye*, 13:21; Okur, *Akile Örneği*, 232; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5790; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:120.

²¹⁰ Mevsilî, *el-İhtiyâr li-Ta'lîl'l-Muhtâr*, 5:58; M. Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020), 196; Ayrıca bkz. Ayaklı, *Taksirle Öldürme*, 199.

²¹¹ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühü*, 7:5790.

²¹² Okur, *Akile Örneği*, 240; Ergün, "Kusursuz Sorumluluğu," 184.

²¹³ Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, 3:37; Ekinci, *İslam Hukuku*, 331.

²¹⁴ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 197.

²¹⁵ Dağcı, *Müessir Fiiller*, 258.

²¹⁶ Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 197; İbrâhîm Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, 413.

Bu itibarla, İslam hukukuna göre Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf ve Sanatkarlar Odaları, Müteahhitler Birliği ve Yapı Denetim Firmaları Birliği gibi örgütlenmelerin üyeleri birbirlerinin âkilesi kabul edilerek, üyelerden herhangi birisinin mevzuata aykırı bir bina veya yapı eseri inşa etmesi ve söz konusu bina veya yapı eserinin yıkılması sonucunda ölüm veya yaralama neticesinin meydana gelmesi halinde bu türden örgütlenmelere üye olan kimselerin sorumluluğuna gidilebilecektir. Bu sayede ise örgüt üyeleri gerek kendisi başlangıçta yıkılma eşiği düşük bir bina veya yapı eseri inşa etmekten kaçınacak gerekse de mevzuata aykırı bina veya yapı eseri inşa eden diğer örgüt üyelerini uyaracaktır.

3. Tazir Cezası

Devlet, kamu düzenini korumakla görevlidir. Kamu düzeninin bozulmasıyla sonuçlanan hayata ve vücut bütünlüğüne yönelik saldırılarda da tazir cezası öngörme yetkisi vardır. Bu itibarla, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık sebebiyle meydana gelen taksirle öldürme ve yaralama suçlarında her ne kadar diyet veya erş ödenmiş olsa da kamu hakları ödenmiş olmayacağından yetkili yasama organının tazir cezası öngörmesi kaçınılmazdır.²¹⁷

Tarihin farklı dönemlerinde söz konusu yıkılmalar sebebiyle farklı cezaların tespit edildiği görülmektedir.²¹⁸ Yetkili yasama organı cinâyet-i hâit suçu noktasında tazir cezası ve ilgili kişi ve kurumlar bakımından güvenlik tedbiri türünde müstakil yaptırımlar öngörebilir. Ancak klasik İslam hukuku kaynaklarında cinâyet-i hâit kavramı taksirle öldürme ve yaralama başlığı altında irdelendiğinden, cinâyet-i hâit'e ilişkin müstakil bir ceza normuna rastlayamadık.

²¹⁷ Avcı, *Özel Hükümler*, 148; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 195.

²¹⁸ Misalen Hammurabi Kanunları'na göre inşa edilmiş bir yapının mimarın kusuru sebebiyle yıkılması ve ev sahibinin de söz konusu yıkılma sebebiyle ölmesi halinde, mimarın ölüm cezasına mahkum edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Şayet yıkılma ev sahibinin oğlunun ölümüyle sonuçlanmışsa bu durumda ise mimarın oğlu ölüm cezasına çaptırılacaktır. Yine söz konusu yıkılma bir kölenin ölümüne sebep olmuşsa ölen kölenin yerine yenisi temin edilecek ve ev sahibini eşyaları da zarar görmüşse mimar bu zararı karşılayacak ve evi yeniden inşa etmekle mükellef olacaktır. Nitekim bütün bu hususlar Hammurabi Kanunu md. 229ff. maddelerinde düzenleme altına alınmıştır. Recai G. Okandan, "Hamurabi Mecellesi," *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 17, no. 1-2 (1951): 312-313.

Dolayısıyla çalışmamızda taksirle öldürme ve yaralama suçları bakımından öngörülen tazir cezalarını vermekle yetineceğiz.

Osmanlı Devleti'nde taksirle öldürme suçu; 1851 Ceza Kanunnamesi Birinci Fasil 13. maddesinde "Madde-i katl amden olmayıp hataen olduğu takdirde o makule hataen olan maktulün katili kendisinden o misillü ef'âl vuku bulmamış kimesne olduğu ve sabıkası olmayıp hakkında hüsn-i şehâdet olunarak mazınne-i sû' olmadığı inde'ş-şer' tebeyyün ederse yalnız icab-ı şer'îsinin iktizasıyla iktifa olunup mazınne-i sû' olduğu halde nizâmen bir sene müddet için küreğe veya prangaya vaz'-ı dahî oluna."²¹⁹ şeklinde; 1858 Ceza Kanunnamesi'nin 182. maddesinde "Bir kimse bir şahsı hataen itlaf eder veyahut bi-gayr-i kasdin telef-i nefsine sebep olursa, verese-i maktulün hukuk-ı şer'iyesi bi'l-muhakeme istîfâ olunduktan sonra, eğer bu cerh ve darp keyfiyeti dikkatsizlikten ve nizâmata riayetsizlikten neşet etmiş ise, altı aydan iki seneye kadar hapis ile mücazat olunur."²²⁰ şeklinde düzenleme altına alınmıştır.

Taksirle yaralama suçu bakımından ise Alaüddevle Bey ve Bozok Kanunları'nın 23. maddesine göre iş ve güçten kalacak şekilde yaralama karşılık 5 altın cezası öngörülmüştür.²²¹ Yine Osmanlı 1858 Ceza Kanunnamesi'nin 183. maddesinde "Bir kimse bir şahsı hatâen cerh ve darp eder veyahut bi-gayrı kasdin yaralanmasına ya berelenmesine sebep olur ise, masarîf-ı cerrahiyesi ve bir uzvun kat' ve tatilini mûcib olduğu takdirde diyet-i şer'iyesi istîfâ olunduktan sonra eğer bu cerh ve darp keyfiyeti dikkatsizlikten ve nizâmâta riayetsizlikten neşet etmiş ise bir haftadan iki aya kadar hapis dahi olunur."²²² denilerek dikkatsizlik yahut nizamata riayetsizlikten doğan taksirle yaralama suçları bakımından tazir cezası öngörülmüştür.

SONUÇ

İslam ve onun vazettiği hukuk düzeni, insanlara dikkatli ve tedbirli olmaları için birtakım yükümlülükler yüklemiş, söz konusu yükümlülüklerin ihlalini ise yaptırıma bağlamıştır. Dolayısıyla insanoğlu, her konuda hukukun üzerine

²¹⁹ Ahmed Akgündüz, *İslâm ve Osmanlı Hukûku Külliyyâtı Kamu Hukuku* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2011), 1:615.

²²⁰ Akgündüz, *İslâm ve Osmanlı Hukûku Külliyyâtı Kamu Hukuku*, 1:644.

²²¹ Avcı, *Özel Hükümler*, 205.

²²² Akgündüz, *İslâm ve Osmanlı Hukûku Külliyyâtı Kamu Hukuku*, 1:644.

yüklediği dikkat ve özen yükümlülüğüne uygun hareket etmek ve başına gelmesi muhtemel tehlikeler bakımından gerekli tedbirleri almak durumundadır. Zira dikkatli ve özenli davranmak insan gücünün üzerinde değildir.

Bugünün teknolojisi ve gelişmişlik düzeyi itibariyle belirli seviyeye kadar depreme mukavemet edebilme ve doğurduğu zararlı sonuçları en aza indirebilme imkan ve ihtimalinin genişlediği açıktır. Dolayısıyla dikkatsiz ve özensiz davranmak suretiyle bina veya yapı eseri yıkılmalarına sebep olan kişi veya kurumların sorumluluğunun doğacağı şüphesizdir. Günümüz hukuk yaklaşımıyla taksirle öldürme ve yaralama suçlarının özel bir türü olarak nitelendirebileceğimiz ve “yapıdaki bozukluk ve mevzuata aykırılık veya sonradan doğan bakım ve onarım ihtiyacı hususunda ilgili kimselere ihtarda bulunulmasına rağmen gereğinin yerine getirilmemesi gibi dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışlar sonucunda bina veya yapı eserinin yıkılması ve bu yıkımın ölüm veya yaralamaya sebebiyet vermesi hali” şeklinde tanımlayabileceğimiz cinâyet-i hâit suçu da insanoğlunun üzerine yüklenen dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlalinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bina veya yapı eseri bulunması, failin bina veya yapı eseri ile ilgili taksirli bir fiilin olması, faile tekaddümde (ihtarda) bulunulması, failin fiilin ölüm veya yaralamaya sebep olması ve failin fiili ile ölüm veya yaralama neticesi arasında nedensellik bağının bulunması şeklinde beş unsurdan oluşan cinâyet-i hâit suçunun fiil unsurunu, ölüm veya yaralama neticesini doğuran bina veya yapı eserinin yapılıştaki bozukluk yahut sonradan meydana gelen bakım ve onarım ihtiyacı noktasındaki dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışlar oluşturmaktadır. Suç, ölüm yahut yaralama neticesinin gerçekleşmesiyle tamamlanmaktadır.

Failin sorumluluğunun doğabilmesi, İslam hukukçuları arasında ihtilaflı olsa da, faile usulüne uygun bir şekilde ihtarda bulunulmasına bağlıdır. Söz konusu hüküm ise ilgili kimsenin bina veya yapı eserindeki eksikliği bilmediğine dair getireceği kurtuluş kanıtını bertaraf etmeye yönelik olarak öngörülmüştür. İslam hukuku kaynaklarında ihtara ilişkin sürecin ve ihtarın şeklinin ayrı ayrı etraflıca tespit edildiği görülmektedir. Anılan usule aykırı bir ihtar ise geçerli kabul edilmeyecektir.

Cinâyet-i hâit suçuna karşılık yaptırım olarak diyet veya erş ve tazir cezası öngörülmektedir. Suç sebebiyle ödenmesi gereken diyeti, failin âkile adı verilen belli yakınlık derecesindeki akrabaları, divan yahut beytülmal ödeyecektir. Ancak sonraları kavramın kapsam itibariyle genişlediği ve belirli bir esnaf teşkilatına kayıtlı kimselerin birbirlerinin âkilesi olarak kabul edildiği görülmektedir.

Bu itibarla, İslam hukukuna göre, günümüzde bina veya yapı eseri yıkılmaları neticesinde meydana gelen ölüm ve yaralama hadiselerine, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışlarıyla sebep olan ilgili kişi veya kurumların bağlı oldukları Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf ve Sanatkarlar Odaları, Müteahhitler Birliği ve Yapı Denetim Firmaları Birliği gibi örgütlenmeler, üyeleri itibariyle âkile kabul edilebilecek ve bu türden örgütlenmelerin üyelerinin sorumluluğuna gidilebilecektir. Bu vesileyle ise anılan örgütlenmeler bir nevi sosyal denetim mekanizması halini alacak ve ilgili üyelerinin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranışlarını engellemek noktasında aktif bir rol üstlenecektir. Diğer yandan, tazir cezasının türü ve miktarı ise yetkili yasama organının takdirindedir.

Hakem Deęerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını belirtmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını belirtmiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar, etik kurul onayının gerekmediğini belirtmiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author states that no financial support was received for this study

Conflict of Interest: The author declares that there is no conflict of interest

Ethics Committee Approval: The author indicates that no ethics committee approval was required.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, Ahmed. *İslâm ve Osmanlı Hukûku Külliyyâtı Kamu Hukuku*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2011.
- Ali Haydar Efendi, Hocaeminefendizade. *Dürerü'l Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Âlûsî, Şihâbuddin Mahmûd. *Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's- sebi'l mesânî*. Beyrut: Dârü'l-Kütübil-İlmiyye, 1415.
- Angell, Elizabeth. "Bir Şehir Manzarası: İstanbul'un Tarihinde Depremler." *Büyük İstanbul Tarihi*, 1:510-518. İstanbul: İBB Yayınları, 2015.
- Ardoğan, Recep. "Doğal Âfetler Karşısında Müslümanlık." *Din ve Hayat*, no. 41 (2020): 40-45.
- Arslan, Mustafa. "Afet Sonrası Güvenlik İhlalleri ve Karşı Tedbirler." İç. *International Symposium On Natural Hazards And Hazar Managemenet 2016*. ed. İnan Keskin, Cevdet Göloğlu. Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Arslantaş, Nuh. "Zelzele." *TDV İslam Ansiklopedisi*, 44:227-231. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Avaner, Tekin ve Özge Ayas. "Jandarma Bölgesinde Afet Yönetimi ve Malvarlığına Karşı Suç: Elazığ ve Malatya Depremleri Örnekleri." *GJEBS* 10, no. 20 (2021): 26-41.
- Avcı, Mustafa. *Osmanlı Ceza Hukuku -I- Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Avcı, Mustafa. *Osmanlı Ceza Hukuku -II- Özel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Ayaklı, Muhammed Halil. *İslam Hukukunda Taksirle İnsan Öldürme*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Aydın, M. Akif. *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2020.
- Aykanat, Mehmet ve Melikşah Aydın. "Osmanlı Hukukunda Bina veya Yapı Eseri Malikinin Sorumluluğu." *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 28, no. 1 (2020): 209-236.

- Başpınar, Veysel ve Mehmet Altunkaya. "Depremden Doğan Zararların Tazmininde Zamanaşımının Başlaması ve Süresi." *AÜHFD* 57, no. 1 (2008): 95-131.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-ı İslamiyye ve Istilahat-ı Fikhiyye Kamusu*. İstanbul: Ravza Yayınları, 2018.
- BOA, İrâde Hususi, Yer Bilgisi: 26:33.
- BOA, İrâde Hususi, Yer Bilgisi: 27:66.
- BOA, İrâde Hususi, Yer Bilgisi: 27:77.
- BOA, İrâde Hususi, Yer Bilgisi: 27:80.
- BOA, İrâde Hususi, Yer Bilgisi: 27:94.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîhü'l-Buhârî*. thk. Mustafa Dîb el-Buğâ. Dimeşk: Dârü İbn Kesîr, 1993.
- Çağrı, Mustafa. "Âfet." *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1:398-399. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Çatalcalı Ali Efendi. *Açıklamalı Osmanlı Fetvâları Fetâvâ-yı Ali Efendi*. haz. H. Necati Demirtaş. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2014.
- Dağcı, Şamil. *İslam Ceza Hukukunda Müessir Fiiller*. Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2018.
- Develioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2003.
- Dönmezer, Sulhi. *Kişilere ve Mala Karşı Cürümler*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım, 1995.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as. *Sünen-i Ebî Dâvûd*. thk. Şuayb el-Arnâvût. Beyrut: Darü'r-Risaleti'l-Âlemiyye, 2009.
- Ebû Yûsuf, Yakub b. İbrahim b. Habîb. *el-Harâc*. thk. Tâhâ Abdurraûf Sa'd, Sa'd Hasan Muhammed. Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li'tTurâs.
- Efendizade, Oktay. "Gence." *TDV İslam Ansiklopedisi*, 14:17-20. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Ekinci, Ekrem Buğra. *İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2018.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019.

- Erem, Faruk ve Nevzat Toroslu. *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1978.
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2022.
- Ergün, Mehmet. "İslam Hukukunda Yapı Mâliklerinin Kusursuz Sorumluluğu." Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Esen, Hüseyin. *İslam Hukukunda Mali Cezalar*. İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2006.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin. *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000.
- Fetâvâyi Hindiyeye (Fetâvâyi Alemgirriye)*. çev. Mustafa Efe. Ankara: Akçağ Yayınları, 1986.
- Feyzullah Efendi. *Fetâvâ-yı Feyziye*. haz. Süleyman Kaya. İstanbul: Klasik Yayınları, 2009.
- Genç, Mehmet ve Mehmet Mazak. *İstanbul Depremleri Fotoğraf ve Belgelerde 1894 Depremi*. İstanbul: İğdaş Kültürel Yayınları, 2000.
- Gökcan, Hasan Tahsin. *Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Hafızoğulları, Zeki ve Muharrem Özen. *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Kişilere Karşı Suçlar*. Ankara: US-A Yayıncılık, 2011.
- Halebî, İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm. *Mülteka'l-Ebhur*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.
- Heyet. *Neticetü'l-Fetava*. Haz. Süleyman Kaya vd. İstanbul: Klasik Yayınları, 2014.
- İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî. *el-Muvoatta'*. nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1991.
- Kahveci, Nuri. "İslam Hukukuna Göre 'Taşınmaz Maliki'nin Sorumluluğu." *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* no. 12 (2008): 1-20.
- Kılıçoğlu, Ahmet M. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2021.
- Kıyık, Mustafa Harun. "Genel Olarak Âfet ve İslâm Hukukunda Âfet Olgusunun Kavramsal Çerçevesi." *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* no. 7 (2016): 61-90.
- Kıyık, Mustafa Harun. "İslâm Borçlar Hukukunda Doğal Âfetlerin Akitlere Etkisi." Doktora Tezi. Erzurum: Atatür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

- Kudurî, Ebu'l-Hasen Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer. *Muhtasaru'l Kudurî*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Kula, Naci. "Deprem ve Dini Başa Çıkma." *Gazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, no. 1 (2002): 234-255.
- Manastırlı İsmail Hakkı. *İslam Hukukumda Kişilere Karşı Suçlar (Mi'yâr-ı Adalet Şerhi)*. haz. Mustafa Avcı, Mansur Karadağ. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Merginânî, Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebî Bekr. *el-Hidâye fi Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî*. thk. Talâl Yûsuf. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr*. thk. Mahmud Ebu Dakîka. Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1937.
- Oğuzman, M. Kemal ve Turgut Öz. *Borçlar Hukuku*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012.
- Okandan, Recai G. "Hamurabi Mecellesi." *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 17, no. 1-2 (1951): 283-315.
- Okur, Kaşif Hamdi. *İslam Hukukunda Sosyal Sorumluluk Akile Örneği*. Ankara: İsam Yayınları, 2017.
- Ömer Hilmi. *Miyâr-ı Adâlet*. İstanbul, 1301.
- Özaydın, Abdülkerim. "Münkız (Benî Münkız)." *TDV İslam Ansiklopedisi*, 32:15-16. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Özel, Ahmet. "Âfet." *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1:399. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Paçacı, İbrahim. "Diyet Bir Cezâ mıdır? (Cezâî ve Medenî Müeyyide Açısından Diyet)." *Mütefekkir* 2 (2014): 87-105.
- Râgıp el-İsfahânî, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed. *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*. thk. Safvan Adnan Dâvudî. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1992.
- Saylık, Mutlu. "Kur'an da Depremle Helâk Edilen Kavimler." *Dicle İlahiyat Dergisi* 19, no. 2 (2017): 137-159.
- Serahsî, Şemsü'l-Eimme Ebû Bekir Muhammed B. Ahmed. *Mebûât*. ed. Mustafa Cevat Akşit. İstanbul: Gümüşev Yayınları, 2018.
- Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2007.
- Şener, Esat. *Açıklamalı – Madde Atıflı Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001.

- Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi. *Behcetü'l-Fetâvâ*. haz. Süleyman Kaya vd. İstanbul: Klasik Yayınları, 2011.
- Tandoğan, Halûk. *Türk Mes'uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdî Mes'uliyet)*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2010.
- Tatar, Özcan ve Suha Oğuz Baytimur. "1789-1808 Yılları Arasında Osmanlı Devleti'nde Depremler ve Meteorolojik Âfetler." *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 30, no. 2 (2020): 505-518.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Muhammed Fuâd Abdülbâkî, İbrâhim Atve İvaz. Kahire: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1975.
- Türk Hukuk Lûgatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1956.
- Türkçe Sözlük*. haz. Şükrü Halûk Akalın. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Ûdeh, Abdülkadir. *et-Teşrîu'l-Cinâiyyi'l-İslâmi Mukarinen bi'l-Kanuni'l-Vad'i*. Beyrut: Daru'l-Kâtibi'l-Arabî.
- Üçok, Coşkun ve Ahmet Mumcu. *Türk Hukuk Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982.
- Ürekli, Fatma. "Osmanlı Döneminde İstanbul'da Meydana Gelen Âfetlere İlişkin Literatür." *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 8, no. 16 (2010): 101-130.
- Zengin, Fatih. "İslam Tarihinde Salgın Hastalıklar ve Doğal Afetler." *Afet İlmihali*, haz. Fikret Karaman, Malatya: İnönü Üniversitesi Yayinevi, 2020, 251-264.
- Zorlu, Süleyman Emre. "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'de Kat Mülkiyetine İlişkin Hükümlerin Hukuki Tahlili." *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 30, no. 2 (2022): 543-570.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletühü*. Dımeşk: Daru'l-Fikr.